

ROZJÍMÁNÍ POSTNÍ

O S E L

1872

*De tous les animaux qui s'élèvent dans l'air,
qui marchent sur la terre ou nagent dans la mer,
de Paris à Pérou, de Japon jusqu' à Rome,
le plus sot animal, à mon avis, c'est l'homme.*

Despréaux

I

Povedlo se mně získat od sebe následující učené pojednání pro naše obecnstvo, a podávám je tedy lidským svým čtenářům k trochu zábavy a výdatnému poučení. Nechtě si nikdo nemyslí, že tu píšu nějakou satiru, již nejsem ani schopen. Píšu o *oslu*. Darwinistická naše doba již co nejnalehavěji od nás žádá, abychom s nepoměrně větší pílí než posud všímali sobě těch, z nichž pocházíme, abychom studovali zvířata, na lepší poznání samých sebe. A nechtě nikdo z nerozumné pýchy nezvolá: „Což psali již oslové o nás, že máme my teď psát o nich?“ Ach ano, milý hrdopýšku, zvláště o nás Češích psalo a píše co den nesmírně mnoho oslů, a mají nesmírně mnoho čtenářstva, jakého by lidský a s čistě lidského stanoviska píšící spisovatel nikdy neměl!

Přilnul jsem k předmětu svému s onou láskou, s jakouž zkoumavý člověk přilne ku každé věci hloupé, a bude-li někdo obdivovat mou odbornou učenost, nechtě sobě vděčně vzpomene na tvůrce, jenž tak bohatě nadal člověka, žeť tento i v oslovství to může daleko přivést. Že jsem sobě ale obral za předmět láskyplných svých studií právě osla, stalo se pro jeho blízké, řekl bych indogermánské příbuzenství s námi lidmi. Poslouchejte jen, kolikráte řekne člověk člověku „osle“ za den a že je krátkým slůvkem tím hádka ukončena vždy ihned, jakož právě mezi milujícími se příbuznými bývají hádky co nejkratší! A nenazýval serafinský sv. František d'Assisi tělo své „bratrem oslem“? Není v každé statistice udán počet oslů právě tak jako počet dětí?

Jeť zajisté rod oslí po světě co nejrozšířenější. Zcela sou-

hlasím s jistým znalcem, jenž tvrdí, že byly na počátku dva světy zvláštní, jeden lidský, druhý oslí. Oslové ale rozhněvali velkého Manitó několikrát po sobě, a když tento viděl, že jich nepolepšuje ani vyhnání z ráje ani všeobecná potopa, umínil si, že je potrestá způsobem strašným. „Od nynějška,“ vykřik hlasem hromovým, „budete vy oslové žít mezi lidmi!“ Vzal oba světy, promíchal, dal sejmout, rozdal po zemi a od té doby žijí oslové mezi námi. Nebozí oslové!

*Líp je někde v pustých horách
s divou zvěří dlíti,
nežli se hloupými lidmi
třeba v ráji žíti —*

praví mudřec Bhartrihari.

Přiznám se, že vedle oslů chtěl jsem studovat zároveň také voly, ale sil lidských je jen potud — „nemo potest Thetidem simul et Galatheam amare!“ Pak jsem sobě také vzpomněl, co napsal Jeremiáš Drexelius, člen ctihodného Tovaryšstva Ježíšova a dvorský v Bavořích kazatel: „Obyčejně se děje, že kdo dva zajíce štve, žádného z nich nedostane. Rovně jako žádný dvěma pánům sloužiti nemůže, bohu a bálovi. Též bůh zapověděl dvojím semenem jediné pole osíti, z vlny a koudele jedny šaty dělati, vola a osla do jednoho plouhu zapřahnouti.“ A dle toho jsem se řídil.

Pro vše, co nyní studuju, máme co hlavní podklad vědu přírodní. A co nám povídá přírodopis o oslu? Povídá nám předně, že je ho několik druhů: asinus hemionus čili džigetaj, a. onager čili kulan, a. africanus Fitzinger čili hamár, jak ho Arabové nazývají, konečně a. taeniopus Heuglin. Asinus vulgaris čili osel krotký pochází dle Maximiliána Pertyho od dvou posledních druhů a říká se mu „vulgaris“ čili „jakoby lidský“ právě proto, že je krotký a nechává sobě od svých pánů všechno líbit. Dále nám povídá přírodopis, že je osel otcem koně, kůň že je ale — něco lepšího než osel. Krásný to výrok, že je syn něco lepšího než otec! A jakýpak uvádí ten přírodopis vlastně rozdíl mezi nimi? Že má „osel rohovou

bradavici jen na předních nohou, nemá hřívky dlouhé a má teprv na konci ocasu žíně“ — tedy dvě bradavice, trochu chlupů a *jmeno*, to je vše, fuj, přírodopise! Posmívají se nebohému otci, že si hraje na koně, jako si hraje bodlák na růži, — zrovna jako by bylo hanbou pro kteroukoli květinu, chová-li se podle královny růže! Ale výčitku tu může věru také učinit jen osel, který neviděl nikdy pyšný stromový bodlák na jihu, s květem jako pivoňka, a neviděl osla ve vlasti jeho, — o čemž ale později. A dále nám povídá přírodopis, že manželstvím mezi koněm a oslicí nebo oslem a klisnou vyvinují se mulové a mezkové, čímž zároveň vysvětluje se i vývoj mezků mezi lidmi. A konečně nám popisuje přírodopis také tělesné zvláštnosti: jeho barvu, která ale jak známo není u osla hlavní věcí, jeho aksamítové uši, jež krásné dámy tak rády hladí, a jeho hlas, jež ale nikdo dobře popsat nedovede. Říká se významnému zvuku tomu „hýkání“, ale přál bych si v slově „hýkání“ několik „ch“, několik strašně bědujících samohlásek a trochu zoufalství škrceného člověka. Na všechn způsob jsou oslí zvukové zcela originální. Zdá se také vskutku, že osel to cítí, hýká s nesmírnou rozkoší a po celé třeba hodiny. V národní čuchonské „runě“ (popěvku) praví osel ke koni také s pohrdáním: „Jdi, vždyť neumíš ani hýkat!“ A další výhodou osla je, že hlas jeho se nikdy „neláme“, že zůstává zcela stejný u osla starce, jaký byl u osla dítěte.

*Ihr sagt, man soll das Alter ehren;
doch werdet ihr nimmer mich belehren,
dass eines alten Esels Geschrei
schöner als das eines jungen sei —*

praví znalec Sallet. Kdo ví, jaký by byl konečně hlas oslí, kdyby ho nějaký František Orfeus Pivoda znenáhla vzdělával! Výborný náš Bohuše, malíř miniatur, namaloval do bible Jaroměřské už roku 1258 osla v mnišské kutně, jakž co nejpobožněji žalmy zpívá. Také mezi miniaturami polského žaltáře, nalezajícího se v klášteře sv. Floriána u Lince, vidíme osla zpívajícího z modlitební knihy. Na jednom z Kaulba-

chových obrazů v berlínském museu podává osel malému Orfeovi co důkaz svého uznání i věnec z bodláčí! Ale to vše, jak teď vidím, nepatří vlastně do přírodopisu.

Ano, posuzují ho a neznají ho! Znali ho jen dle těch exemplárů, které žijí mezi námi. Vyrvali ho z vlasti jeho, nešel dobrovolně do emigrace, byl tam zahrán, je snad právě u osla divu, že v emigraci nestojí za nic?

*Kommt ein ochs in vremdin lant,
er wird doch als ein rind erkannt —*

cožpak je ale osel volem? Vznešený jeho patriotism, velká láska k vlasti, bolná touha po ní ho spletly, spletly a zvrhly všechny krásné vlastnosti jeho, „srdnatost se zvrhla na vzdorovitost, rychlost v šouravost, živost v lenivost, chytrost v hloupost, láska k volnosti v trpělivé snášení výprasků“. O milý vlastenče český, jenž už doma jsi tak šouravý a lenivý ve věcech národních i tak trpělivý v snášení výprasků velikých, pomysli si, jaký bys byl teprv, vyrván z té drahé půdy otcovské, ó!

Byla doba, kdy v střední Evropě ani nevěděli, co je osel. Sic by nebylo ani mohlo povstat krásné to epos: *Die Eselsjagd, Dichtung von D. Fritz Hofmann*. Povím vám krátký obsah té homérské básně. Jistý obchodník v krátkém zboží přišel do Němec. Měl osla s sebou. Sňal s něho u jakéhos místa, kde bylo právě posvícení, náklad a dovolil mu (oslu), aby se popásl. On (osel) ale cítě volnost prchnul. Darmo ho hledal pán, darmo se poptával u všech úřadů —

*er frug nach allen Namen der strengen Polizei,
wie viel auch Häscher kamen, sein Esel war nicht dabei.*

Konečně ho ovšem našel, ale — sněděného. Bylť se oslík zaběhl do městečka Bürgel. Tam dle D. Fritze Hofmanna posud ne-žije žádný osel, tenkrát ani nevěděli, co to je. Měli přiběhlíka za „prazajíce“ či „prazaječici“ — „Hasenmutter“, „Urhas“ — po dlouhém hrdinném útěku před ním ho utloukli a snědli.

Jen kůži z něho podrželi a pomocí pergaménu z ní zřídili si několik šlechtických rodin, neboť šlechty po tu dobu v Búrglu neměli také. Byl to dobrý osel a dobrá tedy z něho šlechta, lepší než ta celá nynější bursovní vídeňská, které by ani nejlepší osel nepomohl k úctě.

Ovšem nyní už osel v Evropě zdomácněl a vyvinulo se tu několik druhů, které patří zcela nám. Španělský trochu pyšný, který si republiku již zkazil, francouzský trochu lehkomyšlný, který si ji nejspíš brzy zkazí, anglický, který pořád jen žere, německý, který se právem má teď za největšího, český, který má tu zvláštnost, že také platí daně, atd. V Indii, pravlasti své, je osel posud „in patria propheta“, nazývají ho tam posud „otcem moudrosti“, u nás zvrhlo se i to, a v každé zemi si myslí, že v druhé zemi jsou oslové lepší. Na Dvorském divadle vídeňském potřebovali ondy k baletu „Fantasca“ osla — myslíte, že vzali domácího? — toto, až do Anglie poslali! Ale Vídeňák je lehkomyšlný a urážku tu ani necítí.

II

Nějakého vlastního dějepisu svého rod oslí ovšem nemá. Ale to znamená jen tolik, že také neměl žádných světodějných klamů, žádného zápasu nižších s vyššími, žádných darebáků, dobyvatelů, privilegovaných zabijců a pustošitelů mezi sebou. Arci známe některé knihy, které se tváří, jako by byly opravdovými historiemi oslů — „Příhody modrého osla“, „Historie několika oslů“, „Historie oslů od Konfucia až po dnes“ atd. —, avšak knihy ty jednají vlastně o lidech a jsou psány lidmi. Oslové čekají posud na svého Macaulaye.

Kniha Genesis naznačuje dosti jasně, že děje oslů začly před ději lidí. Jakže tenkrát, než lidé do všeho se začali plést, oslové sobě poměr svůj k ostatnímu tvorstvu zřídili, není známo. Ví se jen, že zvířata zvolila sobě svého krále, ale ví se, že tím králem byl lev, ne osel; proč ne osel, o tom i Mojžíš pomlčel a člověk se toho více nedomyslí.

*A přece svou bych na to vsadil paruku,
že kdyby osla místo lva si byli
za krále tenkrátě snad v y v o l i l i,
by byli stejnou měli zdaru záruku;
my bychom velebili stejným chvatem
i oslíka, jenž stal se majestátem —*

zpívá Casti, pěvec italský. Že by byl osel nedovedl vládnout, neuvěří dle tak mnohých dob v historii lidské již ani dítě více. Vládnout, být státníkem, ministrem, k smíchu! „An nescis, mi fili, quantilla prudentia regatur orbis?“ — „zda nevíš, synáčku, jakýmž drobečkem rozumu se vládne ve světě?“ pravil zkušený Oxenstjerna k svému synu, vzpouzejícímu se stát hlavou švédského vyslanectva.

Ostatně byl prý osel ku králi zvířat, k lvovi, v styku velmi blízkém. Také Blumauer vypravuje o jistém oslu, kterému se podařilo prokázat králi lvu službu. Lev byl vděčen a dal mu ouřad. Osel se neosvědčil. Lev mu dal jiný. Osel zase nic, ani za ponocného se nehodil. Konečně mu dali jakýs úřad beze vší práce, sinekuru, a tu se osvědčil osel výborně. Od té doby prý je v státech síla hodností pro lidi, kteří nedovedou praničeho. S čím by arcí nesouhlasil D. G. Morhof, který napsal:

*Der Ämter Last ist gross, schwer sind die hohen Würden,
drum pflegt man beide gern den Eseln aufzubürden.*

Morhof má patrně v úřadnický talent osla přece důvěru.

Osel patřil tedy v šedých dobách oněch k tvorům opanovaným, k poddanstvu. Vypravuje-li pak bible: „Saul, syn Cisův, vyšed oslice svého otce hledati, našel království“, zdá se, že poddanství dlouho ještě pak podrželo jistý ráz oslovský. Také tomu nasvědčuje ještě Šalomounova Kniha přísloví, kap. 26, verš 3, říká: „Na koně bič, na osla úzdu a bláznovi metlu na záda.“ Později ale zdá se zase, že znenáhla ta vnitřní souvislost přece poněkud se vytratila, ano že zde onde nastal i opak, ač může-li se věřit pěvci, jenž dí:

*Vor manchem grossen Tiere erzittern Jud und Christ,
bloss weil sie halt nicht wissen, dass es ein Esel ist.*

On to asi takový osel také hezky skrýval, jako král Midas své uši.

Pro oslí historii můžem v dobách mythických i již jasných jen tak paběrkovat. Čtem, že jako nyní básníci obětují se celí bohu Apollinu, staří Hyperboreové obětovali témuž bohu z osla jenom uši; čtem, že egyptský bůh Tyfon, bůh všech zlých sil přírodních, měl uši oslí i že osel mu byl věnován; čtem, že Lamie, zvláštní to druh věstných bytostí, měly oslí nohy, — ale nevíme, co se vším tím materiálem začít. Paběrkujme dále! Že otec Noe vzal s sebou do archy také pár oslů, nemůže býti as pochybnosti; hlouposti, které se děly hned po potopě zas na světě, jsou dostatečným dokladem. Desatero božích přikázání, o němž přec víme, kdy bylo dáno, jasně nám pak vyznačuje dobu, když osel vstoupil do krásného rodinného svazku s lidmi. Egyptské hroby apisů (svatých volů) obsahují ale památku oslí ještě starší. Je to hieroglyfický nápis na náhrobku, zároveň *nejstarší* nám známý vtip a jedná právě o oslu. Osel tu vyobrazen, jak pod těžkým břemenem klesá, a napsáno vedle: „Jen kdybys viděl všechnu tu vykonanou práci zde kolem, však ty bys se zastyděl!“* Mimochoodem řečeno spáchal v zemi hieroglyfů před třemi lety také hrabě Beust vtip. „U nás“ — mínil nad hroby apisů vzhledem k Vídni — „nestojí to tolik práce, aby se našlo čtyřicet šest volů na jednom hřbitově,“ a jel pak zas zpátky do Vídně. Myslil zajisté, že tu bude panovat až do skonání.

Z historie starověké je nám známo, že Iberové nosili obraz osla v prstenech, na drahých gemách, a že Římané obětovali velké sumy na zušlechťování oslů, právě tak jako nynější Peršané a Arabové. Dále čtem v římských spisovatelích pozoruhodné faktum, že v Athénách žil osel, vlastně mezek, který se dožil ctihodného stáří 80 let. Známe je vůbec proces, odbý-

* Podobný „vtip“ nalezen také ve vykopané jizbě na Palatinu římském. „Labora aselle quomodo ego laboravi et proderit tibi“ (pracuj, osličku, jako já dříve, a bude ti užitečno), volá otrok práce zproštěný na oslíka mlýn točícího.

vaný v Megaře, při němž se jednalo o to, patří-li oslí stín pronajímateli či snad nájemníku osla. A známa je oslice Bileamova, jež měla dar řeči. „Ah, mon âne parle, et môme, il parle bien!“ zvolal dle jistého francouzského spisovatele Bileam. Že to byla skutečně artikulovaná, zcela dobře srozumitelná, správná, tedy i germanisace schopná řeč, dokázal teprv před nedávnem zvláštním traktátem theologicko-kritickým bohoslovec pan Christlieb, profesor na vysokých školách v Bonnu. Jenže pojednání to pěkné neznal ještě nebožtík Gleim. Napsal co jakýs zákon vůbec platný své:

*Was ein Esel von mir spricht,
das acht' ich nicht —*

a blamoval se. Jaký to druh oslů mínil Filip Makedonský, když pravil: „Zlatým oslem dobudu každé pevnosti“, rozumí snad jen Corvin, jenž mluví o „zlatých oslech mnichů žebrařských“, nebo Saphir podotýkající, že „několik zlatých oslů spatřil na burse“.

Pak už známe nebo znám ze staré doby jen ještě několik oslíků biblických. Předně toho, o kterém se zmiňuje také naše česká píseň národní:

*Slyšela jsem v Betlémě,
že tam leží na seně
to překrásné pacholátko,
ušlechtilé Jezulátko:
Josef s matkou ho hlídá,
vůl a o s e l zahřívá.*

O tom zvířeti není pozděj již ani zmínky. Šťastnějším byl oslík druhý, na kterém o Květnou neděli vjel Kristus „branou milosrdenství“ do Jerusalema. Když začal pak v křesťanském světě kultus ostatků, mínil turinský biskup Claudius: „Vzývají-li se dřevěný kříž, na němž Kristus zemřel, dlužno také vzývati osla, na němž jel.“ A vskutku — čtyry leta nato už prodávali v Římě kostičky z toho osla!

V středověku a v době nové máme ovšem historických oslů až hrůza, ba až nebezpečno o nich mluvit vůči slavným úřadům. Nejvíc krystalisovali se kolem Říma, neboť Řím měl co hlavní sídlo duchovních pastýřů neobmezenou důvěru vší němé tváře.

Není ovšem divu, že pod tím krásným nebem italským také oslovství bujně rozkvétalo a se zúrodňovalo. Tak zvaní „stylité“ čili „sloupoví svatí“, kteří stále stojíce na vysokých sloupech prožili takto mnoho let, zajisté že naučili se jen od oslů spáti stoje. Až do nejnovější doby bylo také papežství často v dobrém spojení s našimi milými zvířaty. Kdykoli papež parádně si vyjel, jechal před ním člověk na oslu s dlouhým křížem v ruce, a když Pius VII. přišel do Paříže, aby pomazal Napoleona, pokřikovali Pařížané: „Hlele papežského kavaléristu, hlele apoštolského osla, svatého osla.“ Ano, bezbožný Luther dovolil sobě i o samém papeži — to o Hadriánu VI. — se pronésti: „Der Papst ist ein magister noster aus Loewen, da krönt man solche Esel!“ Udělejme hrůzou kříž, ale nedivme se mu tuze, vždyť papeži Sixtovi V. vlastní jeho spolukardinálové spílali „oslů z marky (ankonské)“ a při volbě volali: „Osel z marky má býti papežem!“ Je arci jinak smutná zas pravda, co dí historik o mnohých papežích: „Považovali sebe za Krista, křesťanské pak vladaře za oslici, na níž Kristus jel, a lid za oslátko,“ a jiný historik dodal: „Oslice jim už utekla; ale oslátko stalo se od té doby starým oslem, jenž trpělivě na sobě jezdit nechává.“ Z té také doby nejspíše pochází přísloví: „Chraň se osla odzadu a kněžoura ze všech stran!“ Strašné!

Středověk byl časem, kdy lidstvo počalo sobě mnout oči a prohlídat, v novém věku pak postouplo a vyvíjelo se další poznávání sebe sama. Jsme nyní již velmi uvědomělí a dosti mnoho lidí dochází již jakéhos alespoň povšechného vědomí o zmíněné promíchanosti světa oslího se světem lidským. Arci jde všechen pokrok jen pomalu, dost pitomě potácíme se ještě sem tam, někdy řeknem sobě „osle!“, někdy někomu jinému — zcela dle:

*O já osel, tele dí,
když se jednou medvědí —*

atd. „Osel“ a „kritikář“ bývá hercům totéž. My říkáme zpátečníkům „oslů“ a zpátečníci — počkejme, příklad! Osmdesátiletý kapucín Winter ve Würzburgu končil své růžencové kázání kdysi otázkou: „A co jsou zač, všichni ti novotáři?“ a po dlouhém odmlčení („Kunstpause“) odpověděl slavně: „Oslové jsou, až na věky věkův, amen!“

Tvrdí se, že lidská stránka v lidstvu pokračuje vítězně, oslovství že podlehá a mizí. Vítězství Pyrrhovo! S ošklivostí bych se odvrátil od lidskosti, totiž od takového vítěze, který tak hanebně zachází s podlehlým! Vítězíci lidský svět kope a dře podlehající svět oslí, nepřipomíná sobě moudré bájky o koni, volně a bez nákladu klusajícím vedle osla pod břemenem klesajícího: osel pořád prosil, aby kůň mu pomohl nésti, kůň se jen ošemetně smál, jak už to koňové umějí, — vtom osel pad, zcíp, a na koně teď naložili všechno, i kůži z mrtvého osla.

Člověk, který tak často nestojí za nic, posmívá se oslu, jehož, když je pravý, prodávají v Egyptě za 400 až 500 tolarů; člověk, jenž již v devíti měsících se zrodí, shlíží na osla, jehož nosí matka jedenácte měsíců pod srdcem, co na něco nižšího! Samo jméno „osel“ je člověku už nadávkou, nyní právě tak, jako už Scipio Aemilianus v Numantii, rozzlobiv se na Metella, řekl tomuto o jeho matce:

*Kdyby syna pátého zplodila,
osla by jistě porodila —*

o convitians lingua humana, hanlivý jazyku lidský!

Vše „oslí“ je lidem na potupu, mnohem potupnější je „osel“ než „mezek“, jehož středověké německé právo nazývalo alespoň „půlkoněm“. Posměch ten čteš v příslovích skoro všech národů, nejimpertinentnější seřadění nalezáme ale v přísloví italském: „Chi aseni cazza, puttana mena, e corre per l'arena, non esce mai d'afano e de pena“ (kdo žene osla, nevěstku s sebou vede a po písčinách cestuje, neujde různicím a těžkostem). V Itálii vůbec mají o oslu ponětí co nejmizernější, zacházejí

s ním hůř než s každým zvířetem jiným. Zvláště v Neapoli! „Napoli il cielo delle donne; il purgatorio dei mariti; *l'inferno degli asini*“ (Neapol je pro ženy nebe; pro manžely předpekli; pro osly peklo). Tlukou je jen tak pro rozkoš svou, utrhávají jim uši, vyškubnou ocasy, vyrážejí oči — „non è cristiano“, není křesťanem, nedostane se do nebe, aby tam mohl žalovat svatému Antonínu, patronu všech čtvernožců!

Chce-li spisovatel k směšnému Don Quijotu a směšné jeho Rosinantě přidat něco směšnějšího, přidá Sancho Panzu na oslu. Chtěly-li jeptišky potrestat některou milovanou svou sestru, přivázaly ji k jeslím a musila žrát vonné seno. Za sultána Nassira nesměli křesťané a židé egyptští jezdit koňmo, směli jen na oslech, a to sedíce vždy stranou, což bylo velkou potupou. A křesťané? Zavedli v Evropě sedění na oslu co trest, k tomu ještě musil trestaný sednout si zpátečně a vzít ohon osla do ruky.* Ano, při tortuře měli zvláštní nástroj, upravený z povznešených, do úhlu sbitých prken; na jich ostrí sedl trýzněný, dali mu těžká závaží na nohy a říkali také tomuto strašnému nástroji „osel“. Ani na štítech domů nedají pokoje — U osla v kolíbce, U modrého osla, U červeného osla — cožpak je osel modrý neb červený? O červenej se, lidstvo, chtějí přemalovávat i přírodu! Červeney se, že i tam jsi falešné, kde si hraješ na milé, poctivé!

„Viz, pane, osla jako parovůz a srovnej s ním osly, jež ti odporučují jiní chlapci. Ti se musí pod tebou zlomit, jsou to bídne tvory a ty jsi silný muž! Ale můj, tomu je maličkostí utéci s tebou jako gazela!“ volá jeden oslák kahýrský —

„To je osel kahýrský, jeho děd byl kozel gazelí a prababička divoký kůň. Aj, Kahýřane, běž a potvrď pánovi má slova! Nečiň svým rodičům hanby, začni ve jmenu božím, moje gazelo, moje vlašťovko!“ volá oslák druhý, ale oba mažou a píchají bodlavými kyji do nebohých oslů, až mají tito zadek samé nahé, živé maso. A v Palestině tropí se něco ještě horšího. Tam pěstují na polích kukuřici: vejde-li do ní, dokud je mlada, velbloud, neudělají mu nic, dá-li se příkladem tím

* Stalo se i papeži Janu XVI. „Protipapež“ Řehoř V. dal mu uši a nos uřezati, oči vyloupati a pak posaditi ho na osla.

svést ale nebohý, důvěřivý osel, chytanou ho a uřežou mu uši!

Oslové jsou nyní utlačeni. Ujmout se potlačených je rytířskou povinností; ujmu se jich. Učiním to ale rázně a jasně, neboť:

*verblüimte Reden sind verloren
bei ungeschliffnen Eselsohren.*

IV

Byl jsem tak šťasten, že jsem viděl osly na jich universitě, v Kahýře, a jen kdo je viděl zde, naučí se „vážit sobě výtečných těch zvířat, je ctít a milovat“. Tam jim platí i zvláštní frizéry či lazebníky, jižto je češou, perou, stříhají, ostříhané od hlavy k patě hlínou polepují a pak zase umývají. Každý cestovatel také chválí pak osly kahýrské. „Ač pak malí oslíkové jsou,“ praví Harant z Polžic, „však velmi pohodlní pro dobrý mimochod a lehké běhání.“ Také jsem je viděl v Palestině, v stádech po několika stech, a nemohu ani pochopit, že možno pokládat osla za zvíře ošklivé. Kdo spatřil vysokého, sněhobílého osla z Jemenu (zaslíbené to země oslů) nebo tlupu oslích hříbátek, štíhlejších než hříbě koňské a zábavnějších než hravé kůzle, souhlasí se mnou. Mnohý prý z nich voní docela jako pižmo, — ale nezpozoroval jsem to. Ovšem, „starý osel“ není nikdy krásný, zeptejte se našich děvčat, vždyť „krása umírá vždy mlada“! Také možno, že kdyby osel sám se nyní přetvořoval, udělal by se trochu jinak; snad by si na př. přidělal rohy, jakož vypravuje Dmitrijev:

*Co div, oslíka že přehrozný smutek jal,
zaryčel, zahýkal,
bohům strannost tu vytýkáje,
proč býkům rohy dali, laje,
proč on bez nich zrozen a bez nich sjíti má?
K bláznovství ledacos pohnůtku dá:
on nejspíš viděl v lidském rodě
rohy u velké módě.*

Ale řekněte mně, kterýpak člověk by se rovněž tak trochu nepředělal, kdyby moh!

Vše je člověku u osla ošklivé a směšné. Začínajíc od nohou. Již krásnou královnu Sábu, milenku Šalamounovu, pomlouvali, že prý má nohy chlupaté jako oslice. Aby se král přesvědčil, dal vodu proudící se palácovou podlahou pokrýt sklem. Když královna k tomu přišla, skla neznajíc myslila, že se probroditi musí: nadzvihla sukně a — historie vypravuje, že ji měl Šalamoun přece rád. Povídají, že oslí srst je nepěkna — protože tajtrlický, bláznivý člověk ani nerozumí eleganci stejnobarvého, trochu melírovaného havu! Tvrdí, že jeho dlouhé uši jsou přímo ošklivy — o lingua susurrans et suspendens, pouhá žárlivost zde mluví! Ví se, že „člověk má sám skoro ze všech živočichů nepohnutelné uši, naproti pak osel mezi všemi hovady ušima může nejvíc hejbatí“, to je to! A také hlas že je ošklivý! Cožpak má být všechno na oslu krásné? Nemá páv praošklivý hlas a není proto přece „krásným pávem“?

A vzdor té vší ošklivosti zase mu vytýkají *samolibost!* Ano, samolibost mu vytýká člověk, týž člověk, jenž sám o sobě napsal: „Sejměte samolibost se všech lidských děl — zbude ještě něco, co by stálo za řeč?“ Nebylo by věru divu, kdyby osel po tak dlouhém sousedství s člověkem byl se od tohoto něčemu naučil, ale ne — nenaučil se, zachoval se, a lež dí epigram východní, jenž praví:

*Šperky na ženě ošklivé
zcela totéž jsou,
cože na nějakém oslíku
sedlo šnořené.
Díváš-li se na ně,
myslí osel, on že
zraky tvoje vábí.*

Je pravda, známe jistou událost, tu starou o oslu ve lví kůži; ale celá světová literatura nezná k tomu událost ještě druhou, jakkoli je literatura ta velka.

Konečně musím se dotknout věci nejhorší. Člověk, zepsuv tělo osla, drzou rukou sáhl i na ducha jeho. S řídkou, ba nevidanou věru jednomyslností jde po celém takměř lidském světě hlas, že osel je pravzorem *hlouposti*. Hloupost nehoráznou, vrchovitou, zrovna olympickou přisuzují oslovi. Nechtě se nikdo dobromyslně neklame, spatří-li obrazy: „osla co kantora“, „osla čtoucího“ atd., jsou to jen bídné satiry, kreslič jich mínil něco zcela jiného! Už fresky ve vykopaném Pompeji jsou perfidní. Na jednom z nich je vyobrazen kus nilského břehu; z vody vyčuhuje krokodil; osel, nesoucí koše na zádech, nedbaje „ve své hlouposti“ krokodila, chce se napít, ale privilegovaně „chytrý“ oslák ho drží za ocas a nepouští dál! Že dle toho morálka prostého, nevzdělaného lidu se řídí, že na příklad o *lidech* darmotlaších praví: „Jich obydlí (huba) dveří nemá, kdokoli chce, do marštale vejda, osla osedlá a vyvede“ — kdož by se divil prostému, nevzdělanému lidu! Ale i tak zvaní „geniové“ lidstva jsou zcela stejní. Nenaplní nás spravedlivým hněvem, čtem-li ve Světové legendě Victora Huga:

*Mohamed prorok někdy na svém mezku
a jindy zase na svém oslu jezdil;
neb také mudrc mívá střídavě
dny tvrdošíjné a dny méně moudré —?*

nebo v epigramech Goethových:

*Nur das feurige Ross, das mutige, stürzt auf der Rennbahn;
mit bedächtigem Pass schreitet der Esel daher*

—? Jediný Jean Paul trochu se vzpamatoval a vyřknul: „Hloupým nemělo by se spílat oslů, nýbrž mezků, protože toliko jich rozum není lidský.“ Ale co je to!

Jak snadná, hravá je obrana! Kdekoliv se ve světě objeví hloupost *skutečná*, všude ji dle zásluhy odměňují a ctějí — *děje se cos podobného oslovi?* Již na tom jediném bychom mohli přestat! Ale proč bychom nepodali důkazy vědecké, literární, historické! Nepovídá týž Goethe: „*Šediva jest vše-*

cka theorie“ a nepřipisuje tím všechnu theorii, všechnu myšlenkovou abstrakci výhradně oslům? Nekomandoval Napoleon: „Oslové a učenci doprostřed!“? Neuvádí i posměšný Ezop osla co mudrce? Vypravuje o něm, že když jednou stonal, přišel návštěvou vlk a tázal se ho, kdeže ho vlastně bolí. „Všude, kdekoli se mne dotkneš,“ odpověděl pacient věhlasně. Osel je skromný, to je, řekl bych, jediná, ale kardinální jeho chyba; skromné lidi máme obyčejně za osly. Vždyť čtem v Nové radě Smila Flašky, že došlo v radě také na osla. A jak mluvil skromný osel?

*Osel se z práva bránieše,
králi raditi vždy nechtieše,
řka: Viet každý, ktož zde stojí,
žeť já, ani tudiež strýci moji,
nikdy jsme k tomu nezváni,
kdež se pilně radí páni.*

Pak ovšem mohl směle zato zas říci o sobě:

*Na oslať toto vědie všady,
žeť nikdež nejde tady,
kdež vidí, ano klesají jiné,
ihned se s tej cesty vyvine.*

Ano, osel chodí na led, ale *jen* v zimě! Je osel tedy hloupý? Není! Už přírodopisec Scheutlin praví, že není! Kdyby byl, vypravovalo by se škodolibě více historek o něm, ale vypravuje se jen jednou, že když kdysi rozpustil se mu náklad soli ve vodě, po druhé si s nákladem mouky do ní lehl. A sám čin ten, jako Newtonovo padající jablko, byl původem velkého vynálezu: knedlíku! Vypravuje-li jistý posměváček o oslu filosofa Buridana, že mezi dvěma otýpkami hlady zemřel, je to „filosofický nesmysl“; pravý osel pustil by se spíš do obou otýpek najednou než do žádné! A žaluje-li básník Bürger, že „osel chce, aby slavík také nosil pytle“, míní osla člověka, ne osla osla.

Ach, osel dovede být i učený! Ve všem spolehlivý *Harant* z *Polžic* vypravuje: „Toho dne viděli jsme (v Kahýře) všelijaké kratochvíle od kejklířův a zvířat rozličných provozovati. Však mezi jinými věcmi měli osla, kterýž divné věci provozoval; když k němu vůdce jeho promluvil řka, že slyšel, kterak se má veliké stavení v městě stavěti a že voláno jest, aby všickni oslové shledáni byli pro nošení vápna, kamení a co potřebí: to jakž ten osel uslyšel, hned jako by ho šlak porazil, na zem padl, a zdvihši nohy nahoru, očima zavřenýma ležel, jako by mrtvý byl. Co ten vůdce jeho naříkal, že by svého milého osla ztratil; co ním hýbal, za nohy táhl, však nechtěl prohlédnouti; až jej také kyjem bil dosti hrubě, přec nehýbaje se ležel; až namluviv se ten Turek do vůle, dal se slyšeti těmi slovy: „Páni milí, vezte, že zítra bohdá proti žoldánovi všecko množství vstříc slavně vyjeti má, a co nejpěknější paní na pěkných oslích pojedou, a těm oslům dají ječmene dobrého a vody z Nilu čerstvé“ — těch slov ještě dobře nedomluvil, vzchopil se ten jeho osel, a jako by se také jedním pro *fraucimer* hodil, divné skoky radostí velkou prokazoval. Však když opět jeho pán řekl, že jest žádán od svého souseda, aby svého osla pro jeho ženu starou a šerednou půjčil, kteráž také vyjeti se strojí, tu ten osel hned jednu nohu zkřivil, jako by na ni chromý byl a kulhal. Nato když se zeptal pán jeho: „Proč kulháš maje starou nésti? Musíš ty na mladé laskav býti?“, kýval hlavou, jako by toho posvědčoval; pročez vece k němu: „Ukažiž, která je mlada v tom houfu?“ On chodil kolem, až k jedné dosti pěkně přistrojené přistoupil a hubou se jí dotýkal, z čehož veliký smích pošel.“ A *Maximilián Perty*, spisovatel knihy *O duševním životě zvířat*, tvrdí, že osel naučí se skákat skrz obruče jako paňáca, tlamou že odvírá dvěře jako děvečka, tančí dle hudby jako slečinka, vystřeluje děla jako kanonýr atd. Co tomu říkáte?

„Ognuno a suo modo, et li aseni all' antica“ (každý dle svého, oslové dle způsobu starého) praví přísloví a dokazuje tím, že osel je konservativcem, že je hotovou vyzrálou individualitou, od počátku již oslem. Známo beztoho, že osel není přístupen závratí, tedy úplně vzdálen každého moderního

„švindlu“. Známo, že pije vždy jen čistou vodu, nikdy zka-
lenou, tím méně znečištěnou chmelem, líhem atd., že tedy du-
ševní svou sílu má vždycky pohromadě. *Rennie* vypravuje,
že jeden osel z rozkotaného na moři korábu dostal se až do
Gibraltaru. *Kirby* zas o oslu jména *Valiante*, který z dalekých
končin trefil sám až do své maštale zpět („Introduction to
Entomology“ IV, 496, pozn. a). *Maximilián Perty* vypravuje
také ještě o jisté oslici, kteráž často do krve bita trnovou holí,
za nepřítomnosti své paní hůl tu schovávala do smetiště nebo
zanesla daleko na silnici. A velmi pěknou historku nám vy-
pravuje o *Ludvíku XI*. Ten si vyjel na honbu, protože jeden
z astrologů jeho byl mu předpověděl příznivé počasí. U lesa
potkal ho uhlíř, ženoucí osla, a řekl mu, že v několika již ho-
dinách přijde notná bouř. Král se vrátil a bouř vskutku přišla.
Druhého dne tázal se uhlíře, odkudže má své známosti meteo-
rologické. „Od svého osla,“ děl uhlíř; „před každou bouřkou
svěsí hlavu a uši, jde lenivě a tře se o zdi.“ Hloupý uhlíř ovšem
nerozuměl, že se tře, aby vzbudil v srsti své elektrinu, tím
přilákal blesk a bez hříšné samovraždy takto zakončil vezdejší
své útrapy!

A — ah! Konečně snad je důkazů dost! To to stálo práce,
při té zažranosti předsudků!

V

Dovolte mně jen ještě několik slov, jen několik ještě barev
a světél na dokonání mistrovského obrazu. Jeť portrét ten
první v literatuře světové, a kdo ví, najde-li se ještě jeden
kreslič rovněž spravedlivý! Z defensivy přecházím nyní
v ofensivu.

Především pravím, že osel má nejen tedy rozum, nýbrž
i *cit*, hluboký, bohatý, pravý cit. Nesměj se, člověče! Myslíš,
že ruka prací zmozolovatělá spojená je se srdcem taktéž proti
bolům již otupěným? Myslíš, že pod hrubou šněrovačkou je
kamennější srdce než pod průhlednými krajkami „vzdělané“
slečinky? Kolik lidí, kolik sousedů, tolik vidíš kolem sebe ne-
přátel, — osel ale cítí nepřátelskou zášť jen proti tvoru jedi-

nému, jen proti jiřici polní, „fringilla canabina“, a to proto, že neposedný tvor ten také rád bodlák. Zášť je již odvěká, má již historické své právo, již Aristoteles mluví o ní: De animalibus l. IX, c. 2.

V lásce pohlavní je osel ohnivý a cituplný, není divu: neubrání se citu tomu ani žid ani pohan, ani Makedonec ani Portugýz, ba ni ti, kteří bydlejí až daleko za mořem! Věren je pak nade vše ponětí —

*da man schon zur Zeit der alten
reine Treu für grau gehalten.*

Ovšem, vzlykotu à la Werther nezná, žádné oslici nenapadne, aby šla ke karmelitánkám jako La Vallière, a žádného osla, aby se dal k trapistům jako pán z Rancé, když byl spatřil skonat milovanou vévodkyni z Montbazonu. Milostné pudy osla jsou ostatně přec tak mocny, že se přenáší i na vůkolí; z Italie je známo, že tam osláři a žebraví mniši (jezdí stále na oslech) jsou největší Don Juani.

Rovněž skvělý je jeho cit k živočichům ostatním. Osel nejde ani kolem jedné zdi hřbitovní, aby nenatáh krk, nepovznesl hlavu a bolestně nezahýkal. Jak ale bídny člověk citu jeho rozumí, o tom nám vypravuje truchlou historku Kuonrat von Würzburg, „fahrender Sänger“ z 13. století. Byl jistý pán, ten měl pěkného psíka a také měl osla. Osel byl často bit, pes pak, skákající na svého pána, vždy popleskáván a hlazen. „Počkej,“ pomyslí si jemnocitný osel, „také si skočíš na pána, popleská tě a pohladí!“ Učinil tak — a co se stalo? Člověk by tomu neuvěřil — „von slegen wart im sîn ruegge wunt“! Zkrvácen odbelhal.

Mám snad teprv obšírněji mluvit, jak *užitečným* je tvorem pro svět lidský? Již mrtev je nám ještě na prospěch co největší, z jeho masa děláme salám, z jeho kůže šlechtu, z jeho srsti bačkory, z jeho kostí klič. A za živa? Mlékem svým uzdravil již tisíce lidských suchotinářů a jakás mimovolná vděčnost jeví se v tom, nazývá-li tuberkulosní člověk i léčivý tuk rybí „oleum icoris aselli“. „Mlýnářský osel“ je povšechný

výraz pro hodně výdatného pomocníka při lidské práci, jakož vůbec co nosič těší se osel pověsti nadmíru chvalné. Na tak velkého jako šestinedělní tele vrhne se dvoucentový chlap — „to zdá se mi přes přírodu sáhat až do samých již mysterií oslích,“ praví Bogumil Goltz. V Kahýře živí osel celý cech osláků, cech to pro Kahýru četností svou rovněž tak významný, jako jsou tamější minarety nebo palmy. U Němců přispíval osel dříve výdatně k buzení právního vědomí, bez valného arci výsledku. Mezi Šváby musily být lesní cesty alespoň tak široky, aby prošel „osel s pytlem na každé straně“, u Franků byl domácí pán trestán, byla-li v střeše jeho domu díra tak velká, že se jí mohla prohodit „dvouspřež oslů“. Že starověcí básníci a myslitelé nejkrásnější i nejvznešenější plody své svěřovali oslí kůži, ano že jen pomocí této zachovala se nám celá literatura klasická, je známo — — a my?

Jak málo je lidí, kteří osla oceňují dle pravé jeho zásluhy! Je pravda, každá velká myšlénka potřebuje věky a věky, než zvítězí. Objeví se zde a objeví se tam, a zaniká zase. Vděčně musíme sledovat stopy ty. V Habeši ctí křesťané Bileamovu oslici co světici. V galantní Francii již v 9. století začli s tak zvanými „oslími slavnostmi“. Na památku útěku panenky Marie do Egypta vybrali nejhezčí pannu z města, vystrojili ji, dali pěkného chlapečka do rukou a posadili na vyšnořeného osla. Tak je vedli u průvodu veškerého kněžstva do hlavního chrámu a zde postavili osla zrovna vedle hlavního oltáře. Čtla se slavná mše, po každé hlavní části všichni přítomní hýkali. Ku konci ještě, místo „Ite, missa est“, kněz třikrát zahýkal k lidu jako osel, a lid, místo „Deo gratias“, třikrát zahýkal v odpověď jako osel. Pak zpívali ještě na poctu „pana osla“ (Sire Asnes) zvláštní zpěv, neboť vyvolenec byl jim

*asinus egregius,
asinorum dominus.*

Po více stoletích zase to přestalo. Ve starých francouzských fraškách („farces“) nalezáme pak také jednu upomínku pěk-

nou. Když maršál Gié, pronásledován princeznou Annou Bre-
taňskou, u Ludvíka XII. v nemilost padl, strašně ho v takové
frašce sebrali. Vypravovali tu — narážejíce na jméno „Anna“
a zas na titul „maršál“ —, že jakýs kovář (*maréchal*) chtěl
okovat osla (*âne*), ten že ale vyhodil a udeřil kováře tak, že
tento slítnul s vysoké zdi. Jak něžné!

Ale jak skrovné místo má osel přec jen v poesii, jak málo
bylo posud pěvců nadšených, kteří by byli opěvali osla co
oslavence. Byl snad jeden jediný, a vrozený nám cit pro spra-
vedlnost nedovoluje, abychom zamlčeli původ jeho: byl to
Němec! Blumauer se jmenoval. Ten sáhl mocně do strun a pěl:

*O zvíře dobré, píšem na Tvé kůži,
jsi tahoun hned, hned nosič našich těl,
ne — „darebáků“ vynadal bych muži,
jenž chválu Tvou by ještě zmlčet chtěl!*

*Hle, smějí se, že máš tak dlouhé uši,
a každý hlupec s posměchem tím hrál —
však utiš se, ty uši, jak se sluší,
ty byly směšny jen, že měl je král.*

*A nezlob se, můj milý saframente,
že Tobě vytýkají lenivost,
hned vzpomeň si, že vždy: „Festina lente!“
se vykládalo mudrcům co ctnost.*

*Vždyť každý posměch z mizerných jde zřidel,
Ty na žádný se neohlížej klep,
Ty můžeš říct: „Já anděla jsem viděl,
když prorok Bileam byl hloupě slep!“*

*Svět chválí skromnost, přísahal bych na to,
že není lepší příklad nad Tvůj dán:
Ty nosíš náklad, nechť to hnůj či zlato,
a držíš, maže-li Tě kyjem pán.*

*Ba Tobě, vzornému co poddanému,
již spěchám chválu veršem vyřknout rád —
vždyť nosíš bílou moučku pánu svému
a sám jsi rád, že smíš si bodlák žrát.*

*Těž nemá nikdo tolik dobrých známých
a přátel, bratrů jako asinus,
ne, nemá, třeba u těch přátel chámých
co do stravy přec jiný vládl vkus.*

*A třeba nezpíváš jak slavíkové,
přec velmi hlasný, slyšný je Tvůj tón:
a proto — pravda, páni kritikové? —
Tys k slávě první, hlavní postiljón.*

*Však při tom všem — ach, jak Tě, osle, zlatí
Tvůj milomilý, prostý, krásný mrav!
Tvé výtečnictví skromňoučce se šatí
ve jednoduchý, šedivý jen hav.*

*Ty nepřeješ si žádné panské kaše,
jíš bodlák, jež jsi práci vytěžil,
a mnohý, ach, zde jídá ananáše,
jenž sotva bodláčí si zasloužil.*

Vyslovuju sobě vřelé díky za to, že jsem vznešenou tu báseň tak krásně do milé naší materštiny přeložil. A končím. Prosím, jen neaplaudujte! Sic bych se leknul jako řečník Fokion a postrašen tázal bych se: „Cožpak jsem napsal něco hloupého?“

1874

I

Teprv před třemi stoletími vyslal členy rodu svého do širého světa, a nyní již poslouchá ho svět celý. Nový tyran, vládnoucí neuprosně lidstvu, a to lidstvo lne k novému svému tyranu s láskou nikde posud nevidanou, samým nadšením pro něho až se opojuje, a kdo ještě není jeho poddaným, prodělá ochotně nemoc a tělesnou torturu, jen aby se jím stal, a když se stal, trvá při něm věrně až do skonání! Pod rozmanitým jmenem zajal národ po národu. V Severní Americe byl znám co Cohoba, co Gioja, co Yppovak, v Jižní dlouho co Pituma, u Aztéků co Pycietl a Yetl, Francouzům vládl co Herbe sainte, Herbe de l'Ambassadeur, Herbe Nicotiane, Herbe de la Reine, Herbe du grand Prieur, Herbe Catharine, Herbe Médicée, Italům co Erba Santa Croce, posud vládne Turkům co Tutum, Arabům co Dakhan, Srbům co Duvan, ale již všude, kde ji měl, shazuje škrabošku svou a všude, všude řídí osudy lidstva co vítězný *král Tabák*, kmene *Viržinského*. Různí jsou po zemi členové rodu tabákového, koleno Viržinské ale vévodí zas všem ostatním — přední to linie panovníčího rodu.

Kolem naší zeměkoule vznášejí se oblaky tabákového dýmu, kdyby dnes měl sochař vytvořit obraz Cybely, země naší, místo staromythického klíče dal by panně té do ruky cigaretu! — A světové panství tabáku má již také učené jméno své, říká se mu „kapnokracie“.

Rozšíření tabáku má do sebe cos rozhodně zázračného. Dobře má pastor J. V. Strebek, že ve spisku svém* poukazuje k zázračnosti té. Proti králi Tabáku jsou Alexandrové, Caesarové a Napoleonové pouhými dětmi. Tabák opanoval již

* Die Rauchhexe.

národy všechny, vzdělané i nevzdělané, vzmáhající se i kle-
sající, a opanoval je *trvale*. Zubící se mouřenín kouří právě
tak z krátké dýmky své jako nejvybranější flâneur v Paříži;
lidožrout sumatránský, spolknuv usmažený kus lidského
lýtka, zapálí si doutník s toutéž chutí, s jakou my jej zapa-
lujeme po černé kávě; když jde český hoch na námluvy, musí
mít doma svou výživu a v ústech své cigáro — „bez cigára
žádný dojem“ —, a když jde na námluvy hoch borneánský,
musí mít doma, v obecní budově, zásobu useknutých a usu-
šených nepřátelských hlav, kolem prsou šnůry nepřátelům
vylámaných zubů a v ústech také cigáro; když vejdeš do
domu brazilského, zapálí domácí panička cigaretu a podá ti
ji, abys ji dokouřil, a když vejdeš do kožené jurty chudého
Kalmuka, zapálí jurtácký pán špinavou svou dýmku a podá
ti ji také; do Číny nemohlo se dostat z ciziny pranic, tabák
se tam dostal, z Japanu jsme nedostávali pranic zase my, jen
tabáku jsme odtamtud dostávali dost. V nejpalnějším jihu a
na nejvzdálenějším severu — všude má tabák cenu. Ba mnoh-
dy větší než sám člověk. Hotentot ti přenechá za tabák
ochotně svou ženu, obyvatel ostrovů filipinských své vlastní
dítě, za tabák nechá sobě Australčan znenáhla vylámat vše-
chny své krásné zuby, za tabák odvezli otrokáři od afrických
pobřeží miliony otroků a — papež Lev X. svého času ten
obchod schválil!

Není stavu, není stáří, v němž by člověk nepodlehal ta-
báku, jen tvrdohlaví rozkolníci ruští drží se ještě v oposici.
„Králové a žebráci, učenci a neučenci, staří a mladí, chytří
a hlupci, zbožní a bezbožní“ — všichni kouří nebo šnupou
nebo cucají tabák. Ano i kněží, *kněží* kouří a šnupou!
Může-li pak si někdo myslet cigáro a modlitbu zároveň? Nebo
že sobě na př. kněz nacpe dýmku, nakřeše ohně a pak udělí
poslední pomazání? A přec — tabák —! Balzámový keř me-
kánský, růže paestská, zlatá jablka Hesperidek, vše je čirou
nulou proti keři tabákovému. Lidstvo oddalo se užívání ta-
báku co „osmému“, nejvyššímu umění a uvyklo mu tak, že
kdyby dnes vyhynul v Evropě všecken tabák a vyhynulo
také všechno umění loďařské, svázali bychom si my Evro-

pané několik prostých vorů a jeli přes okeán chutě do Viržinie. A prosím, upozorňuju ještě jednou, za jak krátký čas zvítězil tabák? Jakpak dávno je tomu, co sluha sira Walthera Raleigha polil kouřícího pána svého konví piva, mysle, že hoří? Do Čech nám mimo jiné dobré věci přinesli angličtí vojínové hraběte Greye tabák teprv na počátku třicetileté války, a nenáležíme již *dávno* mezi nejoddanější jeho province?

Dále těmi zázraky! Již se často stalo, že národ surový přepadl národ vzdělaný, avšak již vyšeptalý, a že mimo drobty vzdělanosti odnesl sobě národ ten dřív surový, ale svěží a silný, s sebou pak také všechnu zmalátnělost. Ale jak se dělo zde? My *vzdělaní* jsme přepadli divoké kmeny indiánské a *barbaři stali se učiteli vzdělanců!* My jim přinesli zhoubu kořalkou, oni nám stonásob zaplatili jedem nikotinem. My tam přivedli zhoubu na miliony, oni se mstí zhoubou na miliardách.

A ještě dále! Potřeboval tabák mečů, hranic, násilí? Králové se proti němu postavili a trestali přívržence jeho i smrtí — přívrženců přibývalo. Papežové vysílali na něj nejmastnější kletby své — on je odfouk proužkem dýmu. Vtip palčivý a nejostřejší satira obořila se na něj — on je umlčel. Tíše kráčel nesen vnitřní silou svou, jist vítězství svého, a zabral „mocné a silné, bídné a slabé“. „Diabolus simia Dei“ — „čert se opičí po pánu bohu,“ zvolal Baco z Verulamu. A vskutku šíření se tabáku má mnoho podobnosti s klidným šířením se některého náboženství. Jenže — kterépak náboženství smí se měřit s úspěchy takovými!? Tabák přemohl veškeré křesťanstvo, on překonal nehybnost osmanskou, jemu se klaní sluha dalajlamy, jeho poslouchá šamán na poušti Gobi, on je pán celého světa vezdejšího. A snad nejen světa toho, nýbrž i „onoho“! Indiáni dávají svým mrtvým tabák a dýmku do hrobu, ujme-li se zvyk ten také u nás, zkusí-li sv. Petr jen jednou restlíku dobré viržinky, kdoví — —, s portýrstvím bývá také již ve vezdejších našich humanitních ústavech spojena trafika!

A konečně ještě něco zázračného! Nedovedl se oulisný

tabák vžít zcela do proudu moderního, co se života politického a společenského týče? Už mnohé požitky přivázely se k nám a zavedly zde trvale, káva, cukr, čaj na př., ale jak se to dělo? Cestou středověkou, odhora dolů! Knížata začala, jejich lokaji vedli to dál — cesta aristokratická. Tabák to chytl naopak, po demokraticku. Od prostého Indiána naučil se tabáku prostý námořník, od námořníka voják, od vojáka rolník, od rolníka pán — šlo to zdola nahoru. Tabák je revolucionář od kořene. Postavil se proti všem hrozbám a trestům, mravům a zákonům a — zvítězil. Vlády by měly dávat na něj pozor, ne mu lichotit ještě monopolem! —

Jenže je to malér, že zázrakům nevěřím. Dívám se na to zázračné šíření se tabáku a vidím v tom jen běh přirozený, zákon jasný, vítězství nauky Darwinovy. Není v tom nic jiného, než: *člověk se opičí po člověku* velmi rád a velmi lehce. Naučili jsme se tomu od svých praotců, jichž legitimní nástupci posud skáčou někde po stromech střední Afriky.

Sáhne-li král Tabák také k těm?! Možno je to. Friedrich Tiedemann* alespoň vypravuje, že viděl ve van Akensově zvěřinci paviána, který z hořící dýmky velmi pilně kouřil. Řekl-li to takhle ten pavián ostatním paviánům! Aby takhle africký opičák kolemjdoucímu vandrovníku podával dýmku míru, mezitím co by opičačka nahoře na stromě kojila mláďata a kouřila přitom cigaretu z palmového listí!

II

A stalo se následovně, že Indiáni američtí seznali účinky tabáku.

Velký jich Duch, Giči Manito, maje na druhé straně naší zeměkoule dosti času a místa k tomu, stvořil sobě tam čeládku prapodivnou. Bohy, polobohy, duchy, obry, lidi, zvířata, a to vše, jakmile stvořeno, začalo se mezi sebou bít a kousat, mořit a ničit. „Že vás pobiju všechny!“ zlobil se Giči Manito. Vzal bohy ledu, krup, sněhu, mrazu a půlnočního

* Geschichte des Tabaks.

větru a kázal jim, aby prali do světa. Zakrátko byla země jako roh. Málo již jen zbývalo lidí a nad těmi se Velký Duch přece slitoval. Kázal slunci, aby hřálo, a jakmile slunce počalo hřát, rozmnožoval se lid zas k nepopsání. Lid pleti rudé, „synové slunce“, — podnes se tak nazývají a jich pohlaváři nosí na svých pláštích z kůže bůvolí podnes obraz slunce.

Ale nepovedli se ti lidé zas Velkému Duchu — ó, je velmi těžko stvořit lidi pořádně, a skoro každému bohu z počátku se nepovedli! „Povodní teď na ně!“ myslil si Giči Manito. Strašným hlasem svolal vody a mraky celého světa, takže celé nebe bylo čirá noc. Dešť padal v kapkách jako vigvam velkých, zakrátko byla země po temena vrchů pokryta. Všechny rudé kmeny pohynuly a stalo se z nich „pohoří rudého kamenu dýmkového“, nalezající se podnes v zemi kmenů Siu a Dakota.

Jak se stalo, že žijí „synové slunce“ tedy podnes, neví se zcela určitě. Kmen Winnebagů míní, že na povídce o povodni není za mák pravdy.* Giči Manito byl by musil prý být velkým oslem, aby v zemi, která ho stála tolik práce, se vším, co na ní rostlo a žilo, zničil tak lehkomyšlně. Komančové v Texasu zas míní, že oni ze všech jediní byli zachováni, a sice v podobě bílých ptáků. Karaibové zas vypravují, že zachován jediný párek z milosrdí Velkého Ducha a ti že házeli kameny za sebe a z těch kamenů že povstávali ihned lidé (Deukalion a Pyrrha!).

Zkrátka, zanedlouho pak nestálo lidstvo již zase za nic. Rvali a pobíjeli se, že až bědno. „Tresty jich nepolepším,“ uznal nyní Manito, „zkusím to rozumem a chlácholením vášnivých smyslů.“ Když byli synové slunce právě zabrání v boj nejtěžší, zavolal na ně hlasem svým a posly svými — šumem stromů, tvarem oblaků a letem dravců — a shromáždil je všechny nad „rudou řekou mramorovou“, v zemi kmenů Siu a Dakota, tam kde stojí to „pohoří rudého kamenu dýmkového“**. Sám stál až na temeni hor, ulomil si kus skály a

* Knortz, Märchen und Sagen der nordamerikanischen Indianer.

** Nynější Coteau de Prairies, dle Catlina.

utvořil z něho velkou dýmku, z níž kouřil. Kouř rozfoukl po všech shromážděných a do všech úhlů světa. Pak promluvil: „Kámen tento je rudý, je masem vaším a patří vám všem. Dělejte si z něho dýmky míru a kuřte z nich, chcete-li mne udobřit a plnit vůli mou. Na této půdě nesmí se více povznést kyj válečný, ani tomahavk, ani nůž skalpovní.“ A když mu dýmka dohořela, proměnil se Velký Duch v oblak, kterýž dlouho se vznášel nad shromážděnými.

Od té doby považují „pohoří dýmkové“ za místo míru a za místo svaté. Putují tam z daleka široka, aby dobyli kamenu na dýmky své. Do skalních stěn je tu vryto mnoho tisíců nápisů hieroglyfických a vyobrazených totemů, indiánských to andělů strážců. Posud považují pohoří za dar Velkého Ducha. Zde usne každé nepřátelství, zde se Indiáni neperou, dávají se do sebe, teprv když z „kraje míru“ vycházejí.

Ano, tak to bylo. A ne, jak chtějí někteří mudrlanti, kteří tvrdí, že Indiáni poznali opojné vůně tabákového listu, když jej zapalovali, aby se ubránili moskýtům. Nebo když jej zapalovali co plamennou oběť Velkému Duchu.

Tak to bylo a od té doby Indiáni kouří se vši zbožností a z celé duše své. Když dostávají se do náruživostí, ukonejšuje tabákový dým „duši úst“ a „duši nosu“ — dle Karaibů má každý oud duši svou — a mírní vášeň. Jejich kalymé čili dýmka míru je náradí posvátné. Kdo je nese, je nedotknutelný. Kdo z něho s kým kouřil a přec pak „nenechal tomahavk zakopaný“, je tvor bídný. Indiáni slaví vše tancem a modlí se tancem, oni mají víc rozmanitých tanců než kterékoli jiné pokolení na světě, mají jich „víc než vlasů v skalpu svém“, ale ze všech je nejslavnější tanec kalyméový. Tančí jej při uzavírání míru, ale také před počátkem bojů. Tu pak zarazí se kalymé na povýšeném místě a rej pohybuje se kolem něho. Nakonec jej pohlavár zapálí a foukne kouř na vojíny své: „Přijmětež ducha síly, abyste překonali nepřátely své.“*

Nejchudší Indián má tabákový měšec a křesadlo vždy a

* Lery.

všude s sebou. Mrtvému dává se do hrobu zbraň a nacpaná dýmka. Dětem se dává svinutý tabák kolem krku co amulet. Dýmku sobě připíjejí na věčné bratrství. Leckde musí žena, když mužové kouří, z vigvamu ven. Ano na Panamě nekouří ani mužové sami, musí to činit „hoch nevinný“ a foukat jim vyssátý dým pod nos. Prorokuje-li Indián, prorokuje z kouře své dýmky. Na břehy řek a k patám hor klade tabák, aby získal duchy tam sídlící. Když v noci ozve se sova, pták svatý, vstane Indián a natrousí mu tabák na ohniště. A když ráno východ slunce se blíží, jde mu pohlavár vstříc s celou osadou, a když sluníčko nad obzor vyskočí, vrhají se na zem, jásají a matky pozdvihují děti své k věčné té záři. Pak vezme pohlavár kalymé, bafne k slunci, bafne do čtyř úhlů světa, bafne na národ. Tak jsou vděčni Velkému Duchu za jeho dar! Napadne z nás „vzdělanců“ někomu, když jsme vykouřili nějaké znamenité havanské, abychom se za to poděkovali pánubohu? To je to, že my běloši máme sice mnoho darů vzácných, ale daru vděčnosti že nemáme.

Také bělochy stvořil totiž Giči Manito. Ale byli to na počátku takoví blázniví nezvedenci, že se za ně styděl a že sobě přál, aby jich byl ani nestvořil. Avšak byli již jednou zde a pobít je nepřipouštěla jeho dobrota. Přemýšlel, vzal pak z těch zvířat, která běhala po zemi, zvířata nejmoudřejší, vyňal jim srdce a dal je těm nezvedencům, aby se zjinačili. Opět se zmýlil, bílí dvounožci zůstali blbí a blázniví jako dřív, převzali od zvířat ale také ještě ukrutnost a krvežíznivost. Nezbyvalo tvůrci, než aby sáhl do prsou vlastních a každému dal po kuse srdce svého. Tím se stali rozumnější, lepší, ale daru vděčnosti přec víc nenabyli, neboť Giči Manito nemá proč být komu vděčným a neměl tedy daru toho v srdci svém.

Při tabáku osvědčili jsme nevděčnost svou znovu. Od Indiána jsme se mu naučili, ale už od časů anglické královny Alžběty malujem na štíty tabáčního krámu kouřícího ničemu mouřenína a později i bachora Turka.

III

Rozumí se samo sebou, že nový světa pán, jako celému společnému životu, své stopy také vtisknul literatuře. Než došel všeobecné vlády své, své „kapnokracie“, chopil se i král Anglie, Jakub I., péra, a napsal proti němu roku 1603 pověstný, zuřivý, jizlivý svůj spis „Misocapnos“ (Nepřítel kouře). Ale sotvyže král se svým spisem vystoupil, již mu seděli v týlu — jezovité. Vydali v Polsce spis „Antimiscapnos“, vidělit, že počet kuřáků úžasně se množí, a z kuřáků lovili — přívržence pro sebe. To by bylo tuze podezřelé pro tabák, kdyby jezovité nebyli tak chytrí, že jen jedni píšou vždycky „pro“, druzí ale ihned „contra“. Ihned se tedy zas vyřítíl z řad jezovitských Jacobus Balde a napsal proti tabáku satiru obrovskou jazykem latinským. Neznám toho latinského originálu, mám jen starý německý překlad z něho — satira vtipná, obratná, to je pravda, ale sprostá k nepopsání.* Účinky tabáku popisuje strašlivě, hned viněta spisku je strašna. Ve zpustlé domácnosti, ve společnosti několika kuřáků, jimž valí se kouř z úst, nosu a očí, stojí smrt. Levou rukou vyklepává dýmku, pravou strká obrovské cigáro do úst. Očními důlky vypouští smrt kouř a lícními jejími důlky provinuje se dlouhý had. Cigáro její má chutnou podobu lidské kosti. V pozadí společnosti je nějakému začátečníku „strašně zle“. —

Z dob války třicetileté udržel se — v germánském museu norimberském — exemplár německé satiry „Tabacologia“. Osm je tu dřevorytin, pod nimi vždy nápis. *Lékař* tabák odvažující praví asi: „Svět sobě přeje podvodu a k tomu se hodí tabák můj. Prodávám smrad, napájím kouřem a mám se dobře přitom.“ *Student* s mečem a chocholatým kloboukem: „Nenaučil jsem se ničemu než tabák *popíjet*. Buďte klidna, matko, nevím sice, proč to činím, ale bez něho nebyl bych „allo-modo-stutzer“.“ *Dvě ženy*: „Sám čert sobě tabák vymyslí. Kdyby bylo na něm něco dobrého, můj muž by ho

* Die truckene Trunkenheit. Nürnberg 1658.

jistě nechtěl. Kéž by byl ve vlnách pošel, kdož jej první přivezl z Indie," atd. — V Anglii psal proti tabáku nejen král, nýbrž i duchaplný přítel Shakespearův, satirik Ben Jonson. Pustil se do něho zvláště ve své veselohře „Every Man in his humor“. Tam vypravuje kapitán *Bobadil*: „Pane, věřte mi na mou čest: co teď řeknu vám, celý svět nevyvrátí! Byl jsem v Indii, tam, kde tabák roste, a já sám a ještě jiných třicet pánů, větších než já, nedostali jsme za celých *jedenadvacet neděl* na jazyk ani drobtu potravy kromě dýmu tohoto prostého koření. A protož nemůže být tabák původu jiného než božského.“ — Jonsonova slova vztahují se k tomu, že tabák prý „hlad zahání“, o kteréž vlastnosti také Kingsleyův „Indián“ nadšeně vykládá: „Nejím a nepiju již tři dny a tři noci, kouř mne napájí i sytí.“*

Někdy vyvolala satiru okolnost nějaká zcela vedlejší. Královna Kateřina z Medici na př. měla zvláštní ten nápad,** že tabáku, tenkrát novému koření léčebnému, dala své jméno. Lid také vskutku po nějaký čas jmenoval bylinu novou „herbe Catharine“, „herbe Médicée“ a „herbe de la Reine“. Avšak anglický básník Buchanan napsal proti tomu kousavý epigram: „De Nicotiana falso nomine Medicea appellata“. Kladu jej zde ne veršem, ale věrným překladem:

*Učený Nicotius, vraceje se od Hesperských krajů,
„Nicotianu“ s sebou vzal —
věru blahodárnou proti všem neduhům rostlinu —
prospěti chtěje vlasti.
Však Medicejská Kateřina, vývrhel a mor svých,
Medea věku svého,
žárliivostí hoříc, falešné jméno „Medicea“
bylině Nicotianu přezdí:
a jako o statky občany dřív oloupila, oloupiti chce o čest
rostliny Nicotia.
Však vy, kteříž pomoci údům chorým hledáte, prožluklého
jména*

* Kingsleyův spis *Na západ!*

** Čti citovaný již spis Tiedemannův.

*od byliny zdržte rukou svých, ústa zavřete a uši
před nákazou hnusnou zacpěte!
Neboť nektar otravou stane se, panacea* jedem,
„Mediceou“ bude-li nazvána.*

Patrně Buchanan v léčebnost tabáku věřil. Dle mnohých byla až zázračna. Jan Posth, profesor mediciny v Heidelbergu, volá přímo: „Nic ve světě nevyrovná se zdravodatnému tabáku! Jeho síly jsou nad síly koření všech!“ A římský lékař Castor Durante vypsal v celé latinské básni** účinky jeho krásné. „Bylina, jež se jmenem svatého Kříže nazývá, očím pomáhá i hojí úrazy i rány sceluje —“, nebudu ale citovat dál, přijdou pak samé krtice, strupy a jiné hezké věci.

Avšak lid klidně bafčil dál, nechť se psaly třeba satiry, lid sobě tabák zamiloval a zpíval si naň zas své chvalozpěvy. Prastarý již je zpěv Erskine-Sang, jež zpívají sedláci v severní Anglii. Zde několik slok z něho:

*Ten suchý indiánský list
tvůj káže tobě osud jist:
hned zelená se,
hned rozpadá se;
to věz a tabák kuř!*

*Tvé dýmky tenká rourka prá,
jak s tebou osud pozahrá:
přesnadno zláme
smrt tebe, cháme;
to věz a tabák kuř!*

*A vznáší-li se kouř na výš,
jak snadno všechno — ihned zviš —
se rozetřese,
co země nese;
to věz a tabák kuř!*

* Panacea — všehojivka.

** Herbario nuovo, Venet. 1636. Podotknuto již, že v Itálii nazývá se tabák „erba Santa Croce“.

*A je-li v dýmce samý čmoud,
toť hříšná duše tvá, a soud
ji proto boží
do žáru vloží;
to věz a tabák kuř!*

*A popel-li pak vyhodíš,
svůj vlastní konec takto zviš:
aj s bratry všemi
se vrátíš k zemi;
to věz a tabák kuř! — Atd.*

Jako zde prostý sedlák, pěl tam o tabáku nadšeně také mnohý básník umělec. Takž na př. Charles Lamb. Byl náruživým kuřákem, ale nešlo mu k duhu, musil kouření nechat. Sedl a napsal srdcelomnou báseň „Na rozchodu s tabákem“:

*O vůně! — Ach, jsem labužník!
Ba žádný v světě lučebník
svou pecí a retortou svojí
nedoved vůni dát nad tvoji!*

*Ba žádná vůně vezdejší
tak mozek náš nezkonejší.
Vy nevěříte? — jděte, jděte! —
kde máte lepšího cos v světě!?*

*Fialky? — Růže? — Díte cos?
Toť vůně jen pro dívčí nos!
Tys jediná ve světě vůně,
k níž touhou srdce muže stůně!*

Přec odkládá dýmku — ale jen proto, aby udržel život svůj a dále mohl pět chvalozpěvy tabáční.

Rychle dobýval tabák v krásné literatuře anglické val za valem. Již r. 1650 směla ve vynikajícím spise Wit's Recreation (Ovlaha ducha) vyjít nikotinová báseň nadpisu „Triumf tabáku nad sektem a pivem“:

*Již oba se styďte
a k hanbě se vidíte:
teď tabák je váš mocný pán.
Na jednoho dva jste,
však již se nehlaste,
on vítěz, vám za pána dán!*

*Je pravda, že mnohý,
duchem pranebohý,
si chválí piva, vína džbán,
však více těch lidí,
již dýmku se řídí
a jimž on je milostiv pán.*

*Ba pravšecky stavý
již tabáček slaví
a žena právě tak jak muž;
a staří i mladí
si dýmčičku hladí
a tabák světem přelít už!*

Pak vypisuje básník v několika slokách hojivé účinky tabáku, míní na př.:

*On za zimy hřeje,
chlad za léta věje
a přetloustlému shání břich;
on hlad náš zahání
a síly zas shání,
jež všeliký nám odňal hřích —*

a nakonec rozhoduje, že nezbyvá, než aby sekt a pivo tančily dle píšťaly tabákové.

Ano, sto jen let později mohla již v Anglii, k tomu v časopise *Gentlemen's Magazine*, vyjít báseň „Žena má se zvolit dle tabákové dýmky“! Dám ji sem celou, památnou báseň tu:

*Jak život svůj tě kochám, rouro sladká,
až ženu zvolím si, tys pro ni vzor;
má žínka jako ty má býti hladká,
s ní — jako s tebou — nikdy nebud' spor;
vzrůst její bud' jako ta štíhlost tvoje,
dech její balzámový jako tvůj;
když obejmu ji, budiž žínka moje
jak prsa tvoje, samý žár a zněj;
jak ty tak ona přikryj moje chyby
vždy oponou mlhavě modravou;
když myšlénkám svým rozbíhat se zlíbí,
měj jako ty pastýřskou píli svou;
když v těžká studia se pracně nořím,
jak ty měj ona soudílnosti ctnost;
a když se zase dlouhou chvílí mořím,
nechť v ní mám vábivou vždy společnost;
bud' život její mně jen k těše boдрé,
vždy srdci milý, vášný mojim rtům;
až kdysi zemře, jak kadidlo modré
nes její život se pak k nebesům!*

Nechávám prozatím všechny novější Angličany, Thackeraye, Byrona, Coopera, Bulwera, Hamera atd. stranou, kteří psali tabáku chválu a hanu, veršem a prózou. Z naznačeného již okruhu myšlének nevyšel vlastně nikdo z nich — nevyšel ale také žádný z básníků mimoanglických. Dumání — dolce far niente — kouř a život — l'image de ma vie — dýmka a žena — nic víc! Podivno, básníci sobě přec tak chválí, že tabák bystří jejich myšlenky, napomáhá vzletu, rozbujňuje fantasi, o všem ve světě dovedou psát geniálně při tabáku, jen ne o tabáku! Vezměm na příklad Lenaua. Mohl básnit, jen když kouřil, byl jako ten jeho farmář — „zdálo se, že z oharku cigára svého souká povídky své“ —, ale s tabákem nedovedl to dál než do trojště v známé cigánské romanci své.

Mezi Němci, chudými na tabákovou poesii, až do nejnovější doby nacházejí se lidé, kteří píšou na tabák satiry. Takž

na př. švábský epigramatista Haug. Posmívá se kuřákům, že život svůj prokuřují. Šest dílů má prý život kuřákův:

*Díl jeden má, by dýmku sobě cpal,
díl druhý, aby ohně nakřesal,
tři díly spotřebuje ku bafání
a dílu šestého — než lehne k spaní —
by dýmku svou si zase vyklepal.*

Jakýs Triller napsal také celou řadu veršů proti tabáku — strašně prozaických! Ti, kteří jej zas chválí, jsou rovněž suchopárni. Slyšme Pfeffla! Hymnus jeho začíná slokou:

*Když mně dýmka plně hoří
a modravý listů duch
kol nosu mne polechtává,
tu si myslím, že jsem bůh —*

a končí pramizerně již slokou druhou:

*A když kouř ve výši mizí,
zas se budí jasný smích,
myslím si: tak všechn hyne,
člověče, tvůj božský pych!*

A jiný — Grübel — zpívá jakýms dialektem: Jakmile ráno se vzbudím, již hledám dýmku svou, a když si večer zase lehám, mám ji ještě v ústech (sloka první). Nejsem tak samolibý, abych chtěl mít dýmku vzácnou, copak bych dělal s dýmku drahou? (sloka druhá). Ale čistá musí být dýmka má, copak bych dělal s nečistou? (sloka třetí). A tu píseň citují ve všech anthologiích!

Jediný J. Christ. Günther dovedl se povznést trochu výš, jenže s lítostí musím podotknout, že jeho nadšení zdá se skoro být trochu satirou. Napsal o slávě knastru žalm jeden-mecítmaveršový. Na př.:

„Kdo tebe neužívá hodiny každé, není hoden té dršťky, kterou mu udělila příroda!“

„Vavřín korunuje poety; avšak kolem flétny mé má kvést jen keř tabákový. Bratří, buďme komíny!“

„Míníš-li to dobře s vlastí svou, rad', aby zaorali všechna osení, posekali lesy a ze všeho učinili pole tabákové!“

„A kdo nám překáží v kouření, tomu nechť místo nervů a šlach naroste samý tabákový košťál!“

Atd.!

Na baladní látku vzmožil se z tabáku národní německý duch také jen na jedinou, a té se chytli hned zpracovatelé dva, Kopisch a Köppert. Obsah balad „Der starke Tabak“: Čert se setká v lese s myslivcem. Dívá se mu na pušku. „Co to máš?“ — „Dýmku, pane čerte!“ — „Nech mne okusit.“ A myslivec mu vypálí pušku do úst a čert se otřese: „Přec jen tabák trochu silný!“

Nebohý tabák! Pro jiné dovede nadchnout až k poesii, pro sebe ne! Ani fantasmie orientálů nevymyslila o něm nic zvláštního. Arabská pověst dí: „Takž modlil se prorok k Allahu tam u vody pod palmami. Pak odpočinul a plivnul do písku. Na témž místě vyrostl ze slíny keř tabákový, jehož dým jest lahodný jako prorokův dech a jenž svatými jeho slovy obdržel moc, aby rozjařoval i konejšil. Allah je Allah“ atd. — Co s tím?

My Čechové máme toho také málo. Několik deklamovánek — kouř a život — piksla a těšitelka — dýmka a žena — starý to rej! Pokud se okamžitě pamatuju, má jen Matěj Havelka zvláštní báseň „Dýmka“. Je v ní — v osmé sloce — recept na urovnání vnitřních sporů českých. Zní:

*A když svět se počne bouřit,
jak by chtěl již z outorů,
pomyslím si: B u d u k o u ř i t,
n e p o l e z u d o s p o r ů.*

Tedy:

„to věz a tabák kuř!“ —

V společenském životě našem způsobil tabák ovšem změny nesmírné. Filozofové proti němu mluví, socialisté proti němu píšou, uvádějí důvody co nejpádnější, důvody to tím závažnější, že čerpané přímo ze životní zkušenosti, neboť oba, filosof i socialista, píší — s dýmku v ústech. „Vino básníkův komoň, tabák učencův osel.“ Někdo ovšem se přece nechá důvody oněmi přesvědčit doopravdy. Na př. Goethe, který tvrdil na určito: „Není možno, aby člověk opravdu geniální kdy kouřil. Vsázím se, že na př. Lessing nekouřil.“ Šli a ptali se hospodyně po Lessingovi zbylé. „Ano, ano,“ kývala stařena, „kouřit a psát uměl nebožtík pan Lessing, takto ale nebyl k praničemu rozumnému na světě.“ — Ať se káže jak chce, přívrženců tabáku přibývá, křesťan a žid, buddhista a fetišovec, Čech a Ind, král a žebrák, venkovan a měšťák, nádeník a umělec, hlupák a učenec, obchodník a básník — všichni jsou mu poddáni, on panuje všem, malíř Rethel měl pravdu, když nakreslil váhy, na jednu vážku položil korunu královskou, na druhou dýmku, a jazýček nechal v rovnováze. Kouření a šnupání bude konečně pravý „usus catholicus“ a zabeře svět celý. Lidstvo bude tabákem veskrz prosáklé, poněvadž ale tabák, jakž pozorovatelé praví, stále a značně se horší, bude zároveň s ním horšící se lidstvo konečně — ne, myšlenka je příliš strašna!

Moralisté uvádějí čtvero veliké zlo, které za nynější doby na lidstvo padlo: *brambory*, které lidstvo zeslabují, *kon-skripce*, která lidstvu ubírá nejzdravější členy, takže míra vojenská musí se stále snižovat, *židy*, kteří sami ničeho nepracující tyjí z lidstva jen co pasořitci, a *tabák*, který lidstvo vysušuje a pitomí. První troje zlo má prý úřední povolení a podporu vysokých vlád pro sebe, ale tabák vtlačil se revolucionářsky, zcela proti vůli slavných úřadů, a už proto je prý zlem nejhorším. Jsou lidé, kteří sotvaže ráno vstanou, již k dýmce sahají; spalují prý svůj drahý čas, nejlepší své hodiny. Náruživý kuřák vydá prý za dobrá cigára více než za pokrmy, ano mnohý nejí praničeho a chřadne. „Jen když

jim pošle Holandsko tabák svůj — Vestfálsko si může pak vždycky nechat své šunky!“ — „Šnupák sáhne raděj do své piksly než do nejlepší paštiky!“ — „Dej kuřákovi lososy, pstruhy a vlašské ušřice, on sáhne vždy spíše k sáhodlouhému ouhoři spletenému z tabáku!“ Tak běduje jezovita Balde. Kuřáci sami na to přísahají, že kouř je sytí. Připomínají nám báječný lid, o kterém Plinius vypravuje, že bydlí na Gangesu, že je bezhubý a živí se jen vůní květin. Nebo Theofrastovy Skythy, kteří cucali jen sladké dřevo a tím se uživilí třeba po čtrnácte dní. — Upozorňuju naše pány kazatele, kteří by snad s kazatelny proti kouření hřímat chtěli, zcela zdarma na vhodný text z Izaiáše: „A jako se lačnému ve snách zdá, že jí, ale když procítí, prázdná jest duše jeho“ — atd. (29, 8).

To je pravda — připouštějí moralisté —, že má tabák cos demokratického pro sebe, že vyrovnává rozdíl stavů, že je jakýms novým pojítkem mezi lidstvem celým. Ale přec zas — jaké činí roztržky nové v životě našem pospolitém! Chce některý slušný člověk být s kuřáky pohromadě? Nemusil by pak ihned do lázní, aby šeredně nezapáchal po čtrnáct dní? Je kouřící lékař příjemný? Je snad příjemný šnupající zpovědník? Sláva Angličanům, že posud vypovídají kouř ze všech místností veřejných! Sláva také ještě trochu Francouzům, u nichž se v hostinských pokojích přec ještě někdy najde nápis: „Ici on ne fume pas!“ Sláva našim správcům železničním, že zvláštními nápisy „Pro nekuřáky“ slušnému člověku slušné místo vykazují! Sláva těm posledním dvěma neb třem vinárníkům pražským, kteří mají v místnosti své ještě tabulku zapovídající kouření! Až nám ještě ti dva nebo tři umrou — —

Nerozbíjí kuřák — naříká dále moralista — násilně každý kruh rodinný? Kouřící otec musí kvůli zdraví svých dětí a ženy své, také kvůli tomu, aby nepokazil byt celý, do zvláštního pokoje a odcizuje se tedy již doma rodině své. Přitom ani nepřipomínám, že kvůli zvláštní té kuřácké jizbě své musí mít byt tedy větší a dražší. Navečer pak spěchá muž zakouřit sobě teprv rádně někde v hospodě. Vychování dětí přenechá tedy ženě zcela, ale také ženu ta samota omrzí, jde si poklepat

do společnosti, pak zakoketnout do divadla, pak sejít se někde s novým svým milým — děti nechá děvečce.

Není — posmívá se moralista — takové „stálé smyslné požívání“ již samo o sobě hnusné? Věděl by takový kuřák, kdyby mu náhle někdo tabák vzal, co si s rukama začít? „Ach,“ volá Belott*, „první cigáro nebo první dýmka je druhá dětinská, velká hloupá radost člověka v životě! První velká hloupá je z prvních kalhot, druhá z prvního cigára, třetí z prvního řádu!“

A co kuřák na ty důvody, výroky, pravdy a posměchy? Kuřák, když někdo mluví proti válkám, proti holení brady, proti silným nápojům, proti masité stravě, on mu dá ve všem za pravdu. „Co ale mám učinit a odpovědět, když mně nějaký příliš delikátní blížný řekne: ‚Adame Hornbooku, zdrž se kouření!‘? Neřeknu na to praničeho a — kouřím dál!***“ A proč se s ním nehádám? Protože si myslím: ten muž mluví, aniž by přemýšlel, s takovými lidmi se ale nehádám nikdy. Pročpak bych se měl vzdát své nevinné dýmčičky, když jí nepášu obžerství ni opilství, lupičství ni vraždy, podvodu ni lži, neznabožství ni krádeže, zrady ni pozdvižení? Nemůžete dokázat, že kouření je hříchem, aniž že je zločinem, ba ani že snad jen zavazuje o některé přikázání z Desatera. „Ale je to zvláštní takový zvyk!“ zvolá napomínající blížný, když už neví, co by zvolal. Pročpak to neřekl hned? Byl bych mu potřásl oběma rukama a řekl: ‚Výborně, v tom se zakládá právě výtečnost jeho!‘ Kterépak jsou vlastní tresty a hlízy doby naší? Bezdechý její spěch a zimničné rozechvění, strkání a popouzení, bezhlavé přenahlování se, nadceňování sebe sama, bezuzdnost a bezúčelnost. Nuže, dýmka člověka ukonejšuje. Mírní jeho tepnu, konejší jeho nepokoj, uspává jeho nedočkavost, způsobuje, že příjemno mu v křesle, a ukolebává ho ve filosofickou bezstarostnost. Pravý kuřák, totiž ten, který dýmku svou v ústech podržuje — čímž právě se liší od kuřáka nepravého —, je vzorem solidnosti. Se vším sobě dá

* So sollst du rauchen.

** T. Cooperův Family Feud.

na čas. Ptáš se ho po jeho mínění; on přemyslí sobě odpověď dvakrát, neboť on má dýmku v ústech. Navrhuješ mu obchod nějaký, on sobě to dobře rozmyslí, neboť on má dýmku v ústech. On nikoho nesouží planým žvaněním, neboť on má dýmku v ústech; a promluví-li konečně, řekne jen částičku toho, co ví, a pro budoucí neděli mu toho zbude ještě dost a dost. A pak, co asi vykouzlovalo Flaxmanovi jeho „Obrysy danteskní“, když ne kouř jeho dýmky? Neměl Raleigh největší své myšlenky právě při dýmce? A čemu naučil se as Shakespeare od dýmky své? Čeho vyssál z dýmky slepý Milton? A čím asi je Newton své dýmce zavázán? Byl by mohl Campbell státi se tak velkým lyrikem bez dýmky? Nekouřil také Tennyson a Carlyle? Ano, všichni se stali velkými, neboť měli v ústech svou dýmku. Q. E. D.“ —

V

Teď si může tabák již na svém trůnu oddechnout, ale prodělal kruté časy! Mnoho, velmi mnoho měl nepřátel, zato má teď velmi mnoho cti. Zkusil, jako zkouší každá nová, velká idea, jeho přívrženci musili kultu svému sloužit právě tak v skrytých katakombách jako první křesťané. Z počátku ovšem se mu lichotilo. Mělit jej náhle za přímo čarodějné lékařské koření, doporučovali ho proti všem možným neduhům, počínaje od hmyzu přes všelikou nervosu a psychosu až k „Mal de las Buvas“, kterýžto španělský výraz neznamená pranic jiného než posavadní, z každodenních insertů po všech časopisech ve světě „chvalně“ známé „tajné nemoce“. Ale rovněž náhle obrátily se proti němu co nejkrutěji brzy nato všechny mocnosti tohoto světa — teď se svíjí svět u jeho nohou!

Nežádejte, abych vám tuto vypsal celé martyrologium tabáční! Nemáte ani dost černě, abyste vše to utrpení vytiskli, a pak — kdož spočítal všechny slzy tajně pro tabák roněné, všechny vzdechy v úkrytu vydechnuté! Církevní moc a světská moc, obě stejně opřely se světové vládě tabáku.

Zvláště církve — všechny, nejen katolická — obořovaly se naň až hrůza. V naší církvi, rozumí se to ostatně samo sebou, vyšlo pronásledování z vlasti inkvisice, ze Španěl. Důstojná kapitola sevillská žalovala papeži Urbanovi VIII., že mnozí kněží šnupou mezi službami božími, a nejen že šnupou, nýbrž že i kýchají, čímž ruší se pobožnost. Papež se rozzlobil a vyslovil r. 1624 kletbu na každého, kdo by si v kostele šnupnul. Mnoho to arci nebylo platno, roku 1698 musil Inocenc XII. vyslovit docela kletbu na ty, kdož by tabák prodávali — v kostele sv. Petra! A r. 1724 neomylný papež Benedikt, sám šnupák náruživý, odvolal již bullu neomylného Urbana nadobro. Kněží v Německu pracovali také co neúsilovněji, aby šnupání v kostele se nezahnízdilo. Mnohé se udržely o tom anekdoty. Originální kazatel Jakob Sackmann, v Limmeru u Hannoveru, spatřil jednou mezi kázáním jistého hannoverského advokáta, který občas tabákem se posilňoval. Třikráte zarazil Sackmann v proudu řeči a zahromoval na advokáta: „Schnüffler, giff Gottes Wort die Ehre und hebe di!“ Když advokát „pořád nic a zase zas“, zavolal konečně Sackmann na kostelníky: „Honzo a Kunci, vyhodte ho!“ Ale advokát nedodržel.

Proti kouření opírali se kněží ovšem neméně, neboť bible praví: „Co vychází z úst, hříchem jest.“ Zvláště byli proti kouření před přijímáním. Ústa kuřáková přirovnávali velmi plasticky ke „komínu pekelnému“. Ve Španělech, v San Jago di Compostella, bylo pět mnichů za to, že v noci mezi modlitbou kouřili na chóru, docela zazděno.

Světská moc pomáhala. O „Misocapnu“ Jakoba I. jsme se již zmínili. Jiný král anglický, Karel I., vydával kuřákům dovolovací cedulky jen za velkou daň. I svobodné Švýcarsko účastnilo se v pronásledování. V Appenzellu běhali uličníci s kvikotem za prvními kuřáky, slavná rada je dala sebrat, kuřáky totiž, a potrestala je. V Bernu vydala rada r. 1661 zvláštní zákoník po způsobu Desatera; kde v Desateru stojí „nesesmilníš“, stálo v bernském zákoníku „nezakouříš!“ Tamtéž byl sestaven zvláštní soudní dvůr — „chambre du tabac“ — nad kuřáky. A tamtéž teprv teď před několika

měsíci vyslovila rada zákon, že nikdo nesmí kouřit před ukončením dvacátého roku. Je to neohrabanost, jak? Ale vžila se do lidu. Noviny vypravovaly odtamtud anekdotu. Jakýs mladý muž, vlastně jinoch, nebo — aby se neřeklo, že lhu — vlastně ještě hoch, protože od železničního kasíra byl obdržel „dětský billet“, vlezl do kupé a kouřil. Konduktor billety kuponující, pravý neohraba, roztrhl mužíkovi lístek a osopil se naň: „Když můžeš jako muž kouřit, plať také jako muž!“

Ve Švédsku zapověděl kouření sám Gustav Adolf. V Uhrách, jež sobě přec bez tabáku nemůžem ani pomyslit, byly na kouření značné peněžité tresty až do konce 17. věku. V Rusku, kde po městech dřevěné budovy často popelem lehly, což přičítáno neopatrnosti kuřáků, dovedli toho kněží na Michalu Feodoroviči, že kouření zapověděl a co trest určil knutu, uříznutí nosu a Sibíř. Kněží se byli rozhněvali na kuřáky proto, že zvláštní zápach jich kazil kadidlový vzduch před ikony. Také v Turecku nejprv ozvali se proti kouření muftiové, nesrovnává prý se s koránem. Po velkém jednom cařihradském požáru, jenž velkou nespokojenost vzbudil, byly všechny kavárny co shromaždiště nespokojenců zavřeny a zbourány, zároveň pak zapovězeno kouření. Murad IV. sám obcházel za noci Stambulem a vraždil překvapené kuřáky. Mrtvoly na ulici vyhozené oznamovaly zrána, kudy sultán byl krácel. Zákaz svůj střežil i ve válce s Perskem. Vojáky, kteří byli při kouření přistiženi, dal stínat, věšet, čtvrtit nebo jim ruce a nohy přetlouci a pak před stan vyhodit. — Turci nynější? Je to ironie!

Nač ale připomínat až Turky! Zůstaňme doma. Ne všichni, ale zajisté ještě velmi mnozí pamatujem se předobře, že do r. 1848 bylo kouření po ulicích pražských naprosto zapovězeno. Policajt sebral každého, koho viděl s dýmkou v ústech. Někdy nastala rozkošná honba, v níž se i policejní důstojníci sdíleli, často na velké poškození své. Obyčejně byl totiž takový smělý kuřák nějakým řízným dřevoštěpem nebo kurážným sladovnickým chasníkem, a takový svou dýmku bez řádného a pravidelného boje nevydal. I tenkrát ještě

velmi řídcí cigáristé byli pronásledováni, nechť měli sebelepší kabát na sobě. To as se vědělo, že „dláždění nechytí“, ale kouření bylo právě ještě považováno za cosi nemravného, hanebného.

Posud je ovšem zákazů dost a dost. Dokud nedostal za vyučenou, nesmí sobě mladík zakouřit. Dokud nevyšel z gymnasia, zapovězeno jinochu každé cigáro. Mladík a jinoch ovšem kouří přec. Vyhledávají „katakomy“. A jednou z nich vyjdou směle a hrdě, noví nadšenci, noví apoštolé!

VI

Ještě nebyl ani se všemi mužskými hotov a již sobě nový světa pán počal podrobovat také ženské. A daří se mu opět způsobem zázračným! Nejenže kouří již dávno paní mouřenínky a Hotentotky, Kaferky a Kalmučky, také vzdělanější dámy kouří „v zemích Střední a Jižní Ameriky, v Turecku a Syrii, Egyptu a Persii, Číně a Japanu“ vesměs. Holanďanka a „severní“ Němkyně bafčí s mužem o přítrž z dýmky, v Španělsku a Portugalsku kouří báby, ženy i dívky cigarety.

*Señorito, señorito,
vy kouříte cigarito —*

zní překrásný začátek španělské romance, jejíž další verše dovoluji připsat komukoli. A jako „černooká“ kráska v Madridu, tak dovede také „útloboká“ Pařížanka zablýsknout se, zakoketnout si s lehkou cigaretou svou. V střední Evropě platí posud ještě vcelku to, co řekl ve spise svém* Reclam: „Vůbec jsou ženy od tabáku emancipovány, jenom emancipované jsou mu podrobeny.“ Ale nebude as také v střední Evropě na dlouho jen spisovatelka a doktorka si pokuřovat, zvyk se rozšíří. Vždyť v Anglii sám Thackeray, miláček dam z anglické gentry, nejrozhodnějších to nepřítelkyň kouře tabákového,

* Lehrbuch der vernünftigen Lebensweise.

opovážil se* již napsat: „Čímpak je vlastně kouření, že má být za zločin považováno? Jsem přesvědčen v srdci svém, že dámy, krátce řečeno, s ním žárlí, jakoby s nějakou sokyní. Pravdou je nevyvratnou, že cigáro je nejen rivalkou dam, nýbrž i že nad nimi vítězí. Myslíte, drahé dámy, že opanujete vy? Německo kouří od šedesáti let celé; Francouzsko je samý tabák. Myslíte, že dovedete nepřítel od Anglie odehnat? Hm! Podívejte se přec na jeho pokroky. Poptejte se v klubech. Co se mne týče, já nepochybuju, že spatřím ještě z Athenaea vycházejícího biskupa s cigárem v ústech nebo alespoň s dýmku za šňůrou širokého klobouku.“

Posud platí předsudek, že kouření, patří-li vůbec dámám, patří jen těm, které nemají takto nic rozumnějšího co dělat. Jako kapitán Otto z Kotzebue o ženách krále sandwichského vypravuje**, že celé jejich zaměstnání je: kouření tabáku, česání vlasů, zahánění much vějířem a jídlo. Ale tabák má jiný ještě pro ženy význam. Kouření je pro ně pokrokem. Divoch americký, když kouřil, vyhnal ženu z vigvamu ven, nebylať hodna hledět na děj tak posvátný. Zvláštním vyznamenáním pro ni bylo, směla-li dýmku nacpat. Evropana ale také může často slyšet, že je mu „dýmka milejší než žena“. Roztržitý filosof Kant chytil jednou růžový prstíček vedle něho sedící dámy a vstrčil jej do své dýmky místo štourátka. Všemu takovému rivalisování žena předejde, když sama také začne rivála pálit. Beztoho nejsou dámy tak ukrutnými nepřítelkyněmi tabáku, jak by rády líčily. Byť ne celý nebo nařezaný tabákový list, tabákový prášek přec je jim příjemný, třeba by ho užívaly jen tajně. Ale byly doby, kdy ho Evropanky užívaly také již veřejně a okázale. Za Ludvíka XIV. užívaly ho, v kousky těsta zhněteného — „bonbons de tabac“. A pověstná markýzka Pompadourka vynalezla sama jakous tabákovou trest — „essence du tabac de Pompadour pour corriger la mémoire“ —, které dvořeníné velmi mnoho užívali.

Že prý kouřící žena ani nemůže být ctnostna, praví Balde.

* Fitz-Boodle-Papers.

** Entdeckungsreisen in der Südsee.

„Jakž může čistou a nepoškrvněnou duši mít, když tělo čadem znečišťuje!“ — „Syn její snad bude černý jako mouřenín nebo rudý jako divoch“ atd. Také prý škodí kouření kráse. „Chcete být slunci a samy si způsobujete zatmění.“ Belott zas ženám přímo kouření radí, kvůli zdraví. Žena je snadno podrobena nervose a tabák mírní každé rozčilení nervů. Proto také spisovatelky, učitelky, které vesměs duševně pracují, tajně rády sahají po cigaretě. Kouření prý, praví dále Belott, škodí nanejvýš hlasu, a to jen tenorům nebo sopránistkám; když se ve společnosti nekouří, nechť se tak tedy děje leda kvůli nějaké zpěvačce sopránistce. Takto měly by, kvůli čivům svým, dámy rády být ve společnosti kuřáků — tito jim ušetřují práce. Ale že prý je kouření ve společnosti neslušné! V New Yorku prý platí docela za tak neslušné, že ulicemi chodí kuřáci po chodníku jednom, dámy a nekuřáci po druhém. Co všechno není ve světě „neslušné“! Vejít do salonu bez rukaviček, zapínat a rozepínat tam kabát atd. K smíchu! Milý prostořeký čtenáři, jen se neblamuj zde připomenutím, že dříve jsem vyslovil rozhodnou svou radost nad tím, že kuřáci bývají od nekuřáků odděleni v hostincích, na drahách atd. Co se týká tabáku, neuznává člověčenstvo pražádné konsekvence! Copak je mně v této kapitolce také po tom, co jsem napsal v některé kapitolce minulé!

Že prý kouření škodí ženské kráse! Tak! Tedy se Španělky od těch dvou století, co kouří, Španělům už nelíbí, jak? Podívejte se na mladou Španělku, když si zapálí své „cigarro en paja“, když kouř odfoukne a přitom se na vás černou jiskrou zasměje, — a odepřte jí hubičku! Mexikánka by myslila, že už není z polovice tak krásna, kdyby nekouřila. Kouří v divadle, kouří mezi tancem; dovolí-li milovníkovi, aby z hořící její cigarety trochu zakouřil, je to vyznamenání největší. Naše krásky by cigaretou také získaly nesmírně. Račme jen povážit, jaké to rozmanité nové příležitosti na ukazování zoubků! Jaký půvab v oble držené ruce! Jak je ta ruka, do výše chvíli držená, pak bledoučká a něžná! Jaký půvab v sešpoulených zdravých rtech! Jak oko může z kouře vykoketnout tak taju-plně, líp než zpod vějíře! Co se dá za modrým obláčkem

rychle milému pošeptnout! Jak je nebezpečna krásná dívčí tvář, když je při zapalování cigára od cigára tak blízka! Jak se dá zcela nevinně při zapalování tom nastrčit malíček tak, aby jej kuřák *musil* lehýnce stisknout! S jak půvabným hněvem lze pak po případě třeba se na toho muže podívat! Co známostí lze zapalováním si učinit! Co cigareta dovoluje nových a významuplných pohybů, co jich dovoluje kvůli bílým rukavičkám užívané k ní držátko stříbrné nebo zlaté — ó! Jen si považme, co se provdalo hezkých tabáčnic jen proto, že uměly kupcům půvabně cigára podávat! Jakpak by zůstalo děvče starou pannou, když bude umět kouřit!

Upozorňuju zde na krásný zvyk kuřáček cumanských, o němž vypravuje Humboldt.* Když je v Cumaně krásná, měsícem postříbřená noc, postaví sobě mužští i ženské do řeky Manzanares židlice, usednou si tam, kouří a baví se po několik hodin. Jak výtečně hodí se naše neregulovaná, mělkounká Vltava k podobné krásné zábavě letní! Již je vidím, ty proudy Pražanů, jak za jasných večerů k Vltavě táhnou! Ona nese balík cigár, on má na levém rameně místo plédu dvě nebo tři židle, a jdou a přitiskují si lokte. Pak se zují, vykasají — co v tom již zase půvabu! — a postaví židle do vody někam poblíž hučícího jezu nebo rozesněných ostrovů. Usednou v hovoru slastném — modré vlnky pod nimi se třepetají a modrý kouř se krouží k modrému nebi. —

* Reise in die Aequinoktialgegenden des neuen Kontinents.

PRVNÍ DODATEK:
DÝMKA A DOUTNÍK

I

V společnosti lidské bojuje se teď boj krutý, smutný. Boj to dvou rodných bratří! — dovolíte-li totiž, a v době emancipace ženské má to být dovoleno, abych dýmku, vlastně tedy sestru, zde považoval také za pohlaví mužského. *Doutník* v nejrozmanitějších podobách svých vrhnul se na světovou říš, jakou si zbudovala *dýmka*, zabírá kraj po kraji, beře vždy širší kruhy společenské v plen, není žádné pochybnosti, on sahá již i na sám život dýmky! Zmocňuje se mne elegický pocit jako kdys vlastence Alfreda Meissnera, nechci vědět, jakýže konec bude mít ten žárný, palčivý boj, neboť ať se vítězství skloní kamkoli, „bratři zde a bratři tam!“

Tolik arci musím přiznat, že to boj politický a tajně že má láska se skloní přec jen ku straně jedné. Dýmka je zosobněným principem *nehybnosti a konservatismu, ba absolutismu*, doutník je representantem pokroku, svobodomyslnosti, rovnosti. Dýmka je stará, doutník je mladý. Ne snad že by byl narozen teprv nedávno! Zajisté že je doutník ještě starší než dýmka sama, jistě že Indiáni obalovali tabák dříve prostě listem, než dovedli sobě na něj dýmku dlabat. První hořící tabák, jež Colombo spatřil na ostrově Guanahani, byl obalen listem kukuřicovým, byl tedy doutníkem a nazývali jej „tabako“. Ale mělo se s ním jako se všemi krásnými a velkými myšlenkami, které v lidstvu žijí všechny od počátku a přec vítězí teprv časem svým. Jako se samou tou volností lidskou: člověk stvořen volný, a přec bojuje již po mnohá tisíciletí, ba podnes pro tu volnost svou. Rozhodný přívrženec a straník bude pro to prvorozenství doutníku arci snad mu chtít také přiřknout ihned vládu — nechci se s ním hádat, nechci ho také podporovat — abych zcela upřímně řekl, já nevím, co chci.

Je mně přec jen, jako by kus srdce a štěstí mělo se s dým-

kou do hrobu sklátit. Znáte přec toho stařečka, který již po leta Prahou žebře? Šourá se ulicemi po celý den, stříbrná, nepokrytá hlava jeho třese se na ramenou, stará ruka drží prodraný klobouk vždy před sebe — klestí si jím dráhu bídným životem. Ale když udeří dvanáctá, stařeček usadí se někde na patníku nebo na kamennou lávku a klobouk posadí si na hlavu, jako by chtěl Pražanům říci: „Od dvanácti do jedné almužny nepřijímám.“ Pak si vyndá kratičkou dýmku, nacpe a kouří. Svět šumí kolem něho, on si ho nevšímá, milionáři chodí kolem, on se jich o nic neprosí — on je šťasten a spokojen, on s tou dýmku sedě na patníku vypadá, jako by tu měl bytelnou domácnost, vlastní svůj teplý krb. Ano, ano, s dýmku zas jako by ubylo kus *domácího* života, kus pohodlného, vnitřního zadumání u rodinného krbu! Dýmka má svou podstatu, má v sobě samé jakous účelnost, dýmka je o sobě něčím, a dodává člověku a jeho povaze hloubky a významu, doutník je pouhou životní potřebou. Když zastrčil kuřák vyklepanou dýmku pečlivě do kapsy, naznačil tím jakýs oddíl dnešního svého konání; když teď kuřák odhodí doutník sotva že napálený lehkomyšlně doprostřed ulice, nenaznačil tím praničeho. Rolník, když vrátil se k večeru z polí domů, teprv když si dýmku zapálil a usedl, věděl, že je dnešní práce dokonána, a cítil se v plné důstojnosti co pantáta. Měšťák navečer sedě v obvyklé hospůdce, v obvyklém koutě a na obvyklé židli, teprv když si zapálil těžkou kovanou dýmku svou, zaskvěl se v plné záři své občanské důležitosti. Prosím, jaké to vyznamenání, když vám kuřák dal zakouřit z oblíbené dýmky své, a jaká to všední zdvořilost, když vy někomu podáte cigáro! Jaký to rozdíl mezi balíčkem doutníků, jenž v kapse pána svého vykoná „cestu kolem světa za osmdesát dní“, a vodní dýmku Peršanovou, džbánovitým „nargilé“ nebo rovněž džbánovitou „hukou“ pohlavára hindostanského, která pohodlně spočívajíc na koberci jako ctnostná žena čeká, až její pán přijde zrovna až k ní! Nejmocnější pohlavár nesmí ani z místa, chce-li užít vonného kouře drahocenné huky své. „Za slasti mnou ti vrchovitě udělované budiž otrokem mým“ — ale to je to, že člověk otroctví již nesnese. Neseďme

klidně, nežijeme klidně, dýmka je nám obtížna, není víc časová. Jak praveno, čistě politický je ten boj mezi dýmku a doutníkem. Stalť se tabák ovšem „novým světa pánem“, jakž jsem již vyložil, ale moderní proud je již proti všemu panství a nynější lidé, nemohou-li pány naprosto odstranit, hledí, aby jim tito byli alespoň co možná málo nepohodlni.

Ovšem, boj není dobojován. Také není tomu ani tak dávno, co se vlastně rozzuřil. Před padesáti lety nevěděl u nás o doutnících ještě pranikdo. Před r. 1848 byly jen privilejem ne tak zámožných, jako spíš „vyšších“ tříd. Ale ten r. 1848! „Rovnoprávnost“, „pocit lidské důstojnosti“! Z počátku hájil člověk rovnoprávnost svou doutníkem jen v neděli, pak kojil jím také již o všedních dnech pocit své lidské důstojnosti. Opět tedy směr čistě politický.

Ještě má dýmka vrch. Rakouské továrny na př. podnes zdělají víc tabáku dýmkového než doutníkového. Avšak z dýmky kouří přec skoro již jen třídy dělnické, Ostatní třídy jsou jejími odpůrci. Výtvarný umělec nevzpomíná sobě při dýmce více na nymfu Syringu, kteráž na útěku před vilným Panem proměněna byla v rákosí, a nedomnívá se, že snad troubel jeho dýmky je ze sladkého rákosu toho. On řekne teď: „Když Pallas Athéné zhotovila si píšťalu a v zrcadelné vodě spatřila, jak ošklivy jsou při hře nafouklé tváře její, mrštila píšťalou o zem — zahodte dýmky, kuřáci, tváře vaše jsou při kouření jako měchy a oči k tomu křivíte jako zapíchnutý kozel!“ — Básníci ještě někdy dýmku velebí, ale jsou mezi nimi také duchové revoluční, jako na př. Byron, a ten již o tabáku pěl:

*Víc obdivuje, kdo tě vpravdě miluje,
co doutník, v nahé kráse, tebe!*

— A lidé „praktičtí“, ti praví: „Dýmka jen překáží, nepomáhá nám prakticky v ničem!“ Ovšem, ona není nám holí a dýmku zároveň, jako na př. Číňankám. Ona nám také prý není zas jako Indiánům zároveň dýmku a tomahavkem, tedy také zbraní, nebo zároveň „znamením míru“ a také zas „znamením vypovězené války“. To jsou plané řeči a podob-

ný mluvka neviděl nikdy pořádnou dýmku u pořádného kuřáka v pořádné hospodě. Když ti půjčí, kuřák ten, měchýř svůj s tabákem, abys si nacpal, je to přec právě tolik jako bílý prapor nebo jako dýmka míru. A když tě křísne dopálen dýmku do předních zubů, je to přec právě tak významná dýmka války jako kterákoli jiná. A po takové ráně nemusíš ani víc užít prostředku mnohých mouřenínů, kteří sobě přední zuby své schválně vypilují, aby pak mohli líp dýmku v ústech držet.

Dýmka, zdá se, ví, co ji očekává. Kuráže patrně nemá, činí chudák koncese. *Cigárová dýmka* je tou koncesí, která měla vše zadržet, vyrovnat, ale již i ta vychází zase z módy. Německý básník Hermann Köppert vypravuje docela o hotovém již spiknutí dýmek proti doutníkům, jenže se posud prý neusnesly, která má být vůdcem, filisterská pěnovka, dlouhá buršácká dýmka, nebo krátká, začoudlá „barikádka“.

Nevím, odkud má ten Němeček zprávy své, hledím na krutý boj mezi starou a mladou stranou kuřáckou s opravdovým bolem — „bratři zde a bratři tam“, o Alfrede, Alfrede!

II

Dýmka je prastará dáma. Našli ji v amerických mohylách, na nichž stály již tisícileté stromy. Avšak byla známa také ve Starém světě dávno, o dlouho dřív než tabák, neboť lidstvo — jednotlivě tu a tam — kouřilo již před objevením Ameriky. Ovšemže nekouřili tabáku. Vzpomeňme sobě na nynější kouření opia v Číně, nu a takových opiátů, narkotických požitků bylo skoro vždy. „Když čert vynašel nápoj, ovšemže vynašel také nádobu naň.“ Někdy to šlo i bez nádob. Takž vypravuje Herodot o Skythech na Borysthenu sídlících (na Dněpru), že u nich roste konopí podobné lnu, jehož semeno vrhají v stanech svých na rozžhavené kameny, a tím že povstává dým jako v parní lázni. Přitom prý „řvali rozkoší“. Skoro tímtež primitivním způsobem kouří naše dámy v budoárech svých dodávané jim z lékáren „potpury“, dušičky sterých květů.

Umělecký pravzor evropské a americké dýmky je — hrní-

ček. Více méně dlouhý nebo baňatý, prostý nebo ozdobný, a z nejrůznějších látek. Protože nemůžeme si myslet ani Apolla v Belvederu ani — Radeckého na Malostranském náměstí s dýmku v ústech, zdá se, že výtvarní umělci nedbali vynalezavosti své. To byli američtí rudoši jiní umělci! Bůh sám ví, jakéže různé formy měly dýmky jejich! Chlapa, kterému se cpal tabák nahoře do zad a dýmalo z pravé paty, žáby, které se cpal tabák do huby a kouřilo z prodloužených zadních noh, kočky, medvěda, bobra, vydry, sokolů, sov, vlaštovek, volavek, hus, ropuch i ještěrek. Pilný čtenář Cooperových románů snad se pamatuje na kmen Onejdů, jmeno to neznamená ale ničeho než „zhotovitele dýmek“, vynikalit průmyslem tím. Řezali je z různých kamenů, serpentinu, porfyru atd., také ze dřeva.

Evropské dýmky — už jich skoro ani není. Totiž je jich dost, ale nestojí za řeč. Mezi „zuavkou“ pařížskou, „Sauzahnem“ nebo „Nasenwärmrem“ německým a „dřevěnkou“ slovenskou je pramalý rozdíl co do umělecké hodnoty. Kdopak kouří ještě z dýmky? Dělník při těžké práci, lesník na cestě lesem, rolník za pluhem a voják v kasárnách. Drožkář na kozlíku, posluha u nároží, sluha každou chvíli připravený vstrčit dýmku uctivě do kapsy, když pán naň promluví. Jakmile nadejde chvíle, kdy dělník a voják a sluha mohou si také zahrát na pána, už je tu cigáro. Čím bývala vesnickému hochu kdysi dýmka! Když přišel mezi hochy ostatní s novou porculánkou, na níž namalována ideálně krásná ženská hlava, s červenými tvářemi do modra, s černými vlasy do zelena, šla dýmka z ruky do ruky. Jeden se obdivoval malbě, druhý voněl k rouře, je-li to pravá višňovka, třetí prohlížel násadku, je-li to „kost od jádra“. Čím byla bohatě vyřezávaná dřevěná „tyrolka“ s těžkým stříbrným kováním měšťákovi, který si pamatoval až do smrti, kdože mu o ní řekl co chvalného; nebo „pěnovka“, kterou si byl koupil o své svatbě a nakuřoval ji pak po dvacet let, až byla černá jako bota, zrovna k hubičkování! A čím byla velká, těžká pěnovka šlechtici, jenž měl na ní vyřezanou celou bitvu a k tomu svůj erb a nad ním korunu, takže jsi viděl na padesát kroků, že tu přichází „syn lep-

ších otců“. Šemnička, tyrolka, porculánka, pěnovka, ulmovka, debrecínka — prázdné již zvuky jen, lhostejná, hluchá ozvěna minulých dob! Jednou kys hospodský vídeňský zavěsil ke stropu hospody své obrovskou dýmku; vešlo se do ní deset liber tabáku, a kdo přišel, dostal troubel a mohl s ostatními společně kouřit; lidé se hrnuli a hospodský sobě pomohl; kdyby sobě chtěl pomoci teď, musil by postavit viržinku jako smrk a dole na konec jeho zadělat celý snop slámy, rozestřené jako paví ocas! A naši Onejdové? Dýmku řežou jen, aby ji postavili do výkladu, takto řežou z pěny již jen samé dýmčičky na cigára. Ovšem někdy dýmčičky loket dlouhé, deset liber těžké, plné figur, arabesk, koní a lidí, z pěny a jantaru, hned za plnou tisícovku. Ba i *falešné* pěny užívají, aby dýmky připravili již o všechn kredit, a ihned jim vpalují také hnědou barvu, jako by byly již nakouřeny — frivolní hra!

Ani vás nechci urazit otázkou, znáte-li bibli. A proto také zajisté znáte proroctví Izaiášovo, který dcerám sionským za ten ukrutný hřích, že „chodily nohama svýma“, zvěstoval, že jim „pán v ten den odejme okrasu stěvíců, a měsíčky a řetízky, a záponky a náramky a čepce“, zkrátka jedenmécítma věcí pro sionskou krásu naprosto důležitých. Vidíte, zrovna tolik věcí ubral hospodin kuřákům, jakmile přestali kouřit z dýmky! Předně ten stojan, na němž se skvěly hospodářovy dýmky favoritky. A ty pyšné, hedvábné kvastle, visící na troubeli. A ty vyšíváné měšce na tabák, visící z kapsy kuřákovy, patřící nutně k celému obleku, jako patří podnes k obleku každé elegantní Číňanky. A ty item vyšíváné krabičky na zápalky. A ty skříňky na tabák, dar to k jmeninám. Tureckých „tapsi“ — plochý, třeba zlatý to tácek pod dýmku — ovšem u nás neužíváno, ale zato utrpělo leckteré jiné důležité nářadí. Na př. plivátko. To chudák stojí v světnicích našich teď postrčeno někde v koutě, hledáno jen v okamžik nepříjemné potřeby — jindy bylo v kruhu rodinném u hlavního stolu, zrovna u domácího pána nebo u váženého hosta, a jemná ruka paniččina sama je tam kladla. V Japanu podnes přinášejí hostu ihned vařené ovoce, tabák, dýmku a plivátko. V Jižní Americe, kde krásky kouří denně až padesát cigaret,

nosí si také něžná, malá zlatá plivátka s sebou. Doufejme, že ta móda objeví se zároveň s dámskými cigarety také u nás.

Ano jinde — jinde dýmka ještě květe. Zvláště v „nejstarším světě“, v Africe a v Asii. V Indii je velká jako džbán, „vedle“ v Číně je drobounká, v Japanu taktéž zcela drobounká a z mědě. Vyrábějí ji leckde z ledačeho, z pálené hlíny, z kamene, dřeva, rohu, kosti, ořechu, skla a kovu. Rovněž rozdílny jsou troubele k ní, prostý rákos, nebo višňovka, babyka, jasmín, zas ohebná roura posetá drahokamy. A všelijak jsou ozdobeny. U divocha sokolím perem, ženskými vlasy, třeba také lidskou krví.

Tam podle dýmky ještě poznáš kuřáka.

Urozený radža na Sumatře kouří z několikaliberní dýmky mosazné, prostý batta smí jen z hlíněny.

Bohatý Peršan má nargilé ze zlata a stříbra, posázené drahokamy, dlouhá, ohebná roura jeho je ovinuta hedvábem, aksamitem a brokátem a posázena perlami, násadka je z jantaru nebo z ambry, tabák je pokropen růžovou vodou a promíchán drahými voňavkami — chudý Peršan učiní si „vodní dýmku“ z dutého kokosového ořechu.

Urozený Ašanti kouří z dýmky zlaté, prostý z hlíněné.

Vznešený Hindu kouří z „huky“, jejíž cena třeba za milion, prostý si pozve několik jiných prostých, vyhrabou si ve vlhké zemi díru, naplní ji tabákem, vstrčí po straně kusy dutého rákosu a kouří společně.

Tam všude panuje ještě starý řád, a kde panuje starý řád, „musí mezi lidmi být rozdíl“.

III

*Doch wer im Rauchen ist hochefahren,
der raucht nur Habannazigarren.*

Neznámý poeta

„Havana — jako rezeda!“ — Když se vysloví slova „pravé havanské“, mimovoľně již špoulí se kuřákům ústa, ruka sahá po kýženém předmětu.

A jak jsou již ta jména havanských cigár poetická, na př. „Leisure Hour“ (hodinka klidu a přemýšlení), „Half Hour“ (půl hodinky) a p.! Ano, jsi-li unaven klopotem a starostí, za půl hodinky zapomněls při pravém havanském únavy své a starost je odfouknuta do modravé dálky! Potřebuješ-li myšlenky své sebrat v pevný šik, fantasii rozehřát až na poetický var, synu, proboha tě prosím, kuř jen pravý doutník havanský!

Ledaže bys neměl dosti peněz na něj, synu. Pak kuř jiný, jako činím já s odvěčnou viržinkou svojí, buď rád, že ti pánbůh popřál alespoň té, *miluj ji*, ale přece nikdy nezapomeň, havanský doutník že musíš *ctít*. Poctou tou se na doutníku, s nímž tě pánbůh pro život spojil, neprohřešíš. On ti doutník tvůj horování odpustí, jako odpouští rozumná manželka svému muži, horuje-li tento pro Venuši Milošskou, ač je tato ze skvostného — kamene.

Je mnoho, mnoho druhů doutnických ve světě, od té velebné královny havanské až po ty mizerné „saské pašované“, jejichž jméno budiž proklato! Neboť jsou tyto mnohem ještě horší než italské „cavourky“ a „veveyky“, kteréž jsou zas ještě horší než o sobě již zlopověstné francouzské „cigares d'Algérie“. Těmto jednou, saským pašovaným trojnásob „fuj“! Opět doklad, že „nechvalno nám v Němcích iskat pravdu“.

Jak poučná je sbírka doutníků různých! Co vzbuzují myšlenek, co sdělují názorů. Při černé rakouské viržince *musíme* sobě vzpomenout na vojanského sluhu rakouských důstojníků, který nemá ucho své k praničemu jinému, než aby za ně strkal slámu z viržinky té; a při ještě černějším doutníku z Hindostanu rovněž *musíme* sobě zas vzpomenout na snivého Hindu, který prořízne sobě lalůček ucha svého, aby do něho uschoval si z doutníku oharek. Při pěkně točeném brazilském „charutos“ myslíme si na jasavé společnosti v stínu lesů tropických, kdež doutník ten jde ode rtu ke rtu co „doutník míru“; a při drobných belgických „infantes“, tak drobných jakoby pro nemluvňata, budí se v nás smělá naděje, že není doba tak daleká, kdy i ta nemluvňata naše budou mít brzo své cigáro, svou emancipaci v ústech. Při sevillské „regalii“

vzpomenem sobě na Ferdinanda VII., od něhož má své jméno, na ostatní španělské Ferdinandy a Filipy, na dějiny inkvisice, na Isabellu a don Carla; a při toledské „papelitos“ vidíme v duchu, jak přistupuje tam k urozenému pánu prostý nosič se slovy: „Hagame el favor de sa candela“ (dejte mně laskavě ohně), a spatřujem již opět v doutníku pokrok a rovnoprávnost.

Co se tu takřka provaluje myšlenek mravných! Mnoho-li již vyvstalo filosofů, kteří nalezali celou řadu nápadných podob mezi doutníkem a člověkem! Hned při narození prý se oba zavinují, a sice sorta hrubšího původu do hrubších, jemnějšího do jemnějších peřinek a povijanů. Pokud jsou prý ale „vlhky za ušima“, nestojí prý oba za nic. Na obálku nesmíš prý později mnoho hledět, koupíš kvůli ní leccos za pravé a pak se ukáže jen neřád a faleš. Na obou prý můžeš studovat pomíjejicnost všeho pozemského, oba se zvrací v pouhý popel — kdo rychleji hořel, shoří dřív.

Doutníkem prý, praví zas hrubiáni, možno se právě tak napálit jako ženou. Obálka na doutníku, říkají, má vždy třikrát až šestkrát větší cenu než vnitřek, někdy prý má nějakou cenu jen ta obálka. Doutník prý pro nás hoří sotva dýl než půl hodinky, pak již vychladl. Nejjemnější vůni svou nemá prý doutník pro nás, nýbrž pro přítele, který stojí vedle nás. A cože ještě říkají!

Teď mezi doutníky vítězí vlastní „cigarro“. Slovo to španělské znamená papírovou rourku nabitou tabákem. Že se užívá jen malých, pro krátký požitek určených, máme pro ně zdrobnělé slovo „cigareta“. Jsou, abych poučoval, dvojího druhu: válené a cpané. Při těchto je rourka napřed hotova a tabák se do ní cpe; mívají také s rourkou spojenou krátkou dutou násadku papírovou. Tak při cigaretách rakouského monopolu. Nebo se vezme nestočený papírový lístek, nakrájené tenounké proužky tabákové položí se po délce do něho, sválí se v cylindřík, kolem něhož je pak papír co rourka — přiklížena škrobem, když jde cigareta do obchodu, nebo jen vlastními slinami, když má sloužit požitku okamžitému. Pro obchod se konce válené cigarety obtočí nití.

Cigareta rozšířila se již po světě celém. Již ji přijali i Indiáni američtí a rovněž panuje v salonech evropských. Také dámy sobě podrobuje houfem. Jsouť také ty něžné prstíčky ženské zvláště k tomu stvořeny, aby stočily cigaretu vábnou. A pak — považme si, obdržet takhle k polednímu růžovou stužkou otočený balíček cigaret, „tohoto rána ulízaných z upřímné lásky“!

Hotovení cigaret se stalo „mezinárodním uměním“. Člověk „vždy raději masa čerstvého než naloženého“. Ale jak různé jsou typy umělců! Cestující obchodník nasypal si něco tabáku do kapsy. Teď vyndá cigaretovou knížečku, vytrhne lístek, vstrčí jej do kapsy té, zadrmolí, vyndá k vyplíznutému již jazyku — již cigareta hoří — a již je zase zahozena. Jinak umělec sedící v hostinci, na př. úředník. Vyndá pomalu stříbrnou svou skříňku s tabákem. Pomalu nakládá tabák, pomalu a důstojně válí, neboť ví, že oči všech přítomných připnuly se k jeho prstům, on cítí, že něco dělá. Pak rovněž rozmyslně rourku sesliní, zapálí — oči jeho se lesknou, prsa se zdvihají měrně a klidně, spokojenost se mu usídlila na tváři — nirvana!

V starém Mexiku měli pro cpaný tabák rourky z rákosí. Ty rourky hořely s tabákem zároveň, a mezitím co hořely, objevovaly se na nich rozličné malované figurky dřív neviditelné. Upozorňuju na ten nápad evropské továrničky cigaret. Mohli by zhotovovat cigareta s naskakujícími figurkami různými, jednu sortu s oblíbeným nápisem „*Jen pro mužské*“.

DRUHÝ DODATEK:

ŠNUPÁCI

Pánové a dámy, prosím, je něco horšího ve světě než nos šnupákův? Řekněte to upřímně, nebojte se nikdy, když máte promluvit pravdu! Neboť: můžete si s ním pomyslit člověka čistotného? Má nějaké slovo ošklivější synonymon než slovo „šnupání“ — totiž „ňuchání“? Můžete vedle nosu řeckého, římského, orientálního, pikantního, růžového jinak než s hrůzou připomenout sobě nos šnupákův? Smíte sobě na něj vzpomenout, když čtete poetický Šalomounův popis, přirovnávající nos krásný ku „věži libánské, patřící k Damašku“? Aby jej byl takhle spatřil pěvec Horác, tentýž, který zvolal: „Nechtěl bych žíti s nosem ohavným, a byť bych při něm měl oči černé a kadeře havraní!“

Ne, nebudu jej popisovat. Ani se o tom nezmíním, že kníry šnupákovy vypadají vždy jakoby natřeny balzámem kapucínským. Že ostatní vlasy a vousy jsou jako chundelaté křoví kolem otravného jezera Averna. Protože by mne bylo také nehodno, když pánbůh učinil ze mne něco vznešenějšího, kuřáka, abych to nechal cítit lidem nešťastným. Ovšem — copak dbá šnupák vůbec nějakého boha? Ach, mám ho v bolestném podezření, že zaprodal se mocnostem posupným a čarodějným. Jen pozorujte zcela zvláštní a nevysvětlitelný zjev při nosu tom, že ačkoli je tolik otírán a soužen, přece ho po celé živobytí stále jen přibývá. Nebo pozorujte šnupáka, když spí a tedy se nestřeží, ten děsný chrapot u každého! Patrně to žalostný boj vnitřní. Jak praveno, nechci pravým popisem ztěžovat osud lidí, kteří již v tomto životě odsouzeni jsou k tomu, aby si stále sami dávali šnupky, samy sebe tedy stále uráželi, a na něž v příštím, lepším životě čeká pánbůhvíco. Ba ani o té zvláštní barvě šnupákova nosu se nezmíním, není to věru ta poutavá jasnost nosu pijákova, není to žádná „červená jahoda

štěpná“, je to jen nos Shakespeara Bardolfa, jenž „mohl sloužiti ve tmě místo světla nebo v pádu potřeby k rozdělání ohně“. Zamlčím to všechno.

Ale nemohu zamlčet hluboký žal mravní. Když si člověk pomyslí, že Shakespeare, že Herder, že Čelakovský byli šnupáci, a to „silní“! Je-li jím Moltke, dobrá, u takového lidobijce nás nepřekvapí pražádná vlastnost ošklivá, ale poetové! Květy poetické mají být hnojeny guanem jako lecjaký tulipán, tabák šnupavý má být prachem z Olympu! U starých Židů ten, který měl nos nepěkný, nesměl být ani brán k službám chrámovým, a u nás ti, kteří mají nosy nejošklivější, jsou předními kněžími v chrámě Mus! Je to tím bolestnější, že nám, upřímně řečeno, připadá to konečně dosti přirozené. Kdyby nám někdo vyobrazil Apollina s pořádnou dýmku, bude nám bůh zpěvu směšný; kdyby nám ale někdo řekl, že si Sokrates šnupnul, než ku kalichu sáhnul, nebo že Homér těmiže prsty, kterými sahal do piksly, skandoval své hexametry, nu, možná! Taková oulisaná pravděpodobnost, strojená přirozenost je právě nejlepším odznakem všeho nepřirozeného, dábelského! Shakespeare se tomu zapsal, dostal od toho třicet nesmrtelných shakespearovských dramát, jemu bylo pak hej být Shakespearem! Kdyby naši dramatikové chtěli — ale ne, ať zachovají dušičku svou v čistotě, beztoho zní nejnovější české heslo, že „literatury a umění národu netřeba“! Pozorujte ostatně sami trochu a hned se přesvědčíte, že šnupání naprosto musí být v spojení s čímsi tajným. Pozorujte jen, jak šnupáci „dělají mezi sebou známosti zrovna jako pinčlíci nosem“. Tak jakoby z pouhé zdvořilosti všude podávají piksly své, jen aby získali přívrženců nových, nejspíš na rozkaz. Jak je u každého z nich způsob při braní šnupce naprosto jiný, patrně celá ceremonie; u jednoho rychlý a titěrný, u druhého chytře špičatý, u třetího „postavení imposantní, v tváři výraz svrchované slávy a velebnosti“. Typy šnupáků — byl by to vděčný předmět pro časopis humoristický, pestřejší než sbírat typy z kuželníku nebo kulečnicku. Pozorujte ale dále! Vejděte do parlamentů: na levici sedí šnupáci, nespokojená oposice. Zkoumejte diplomaty, co diplomat, to šnupe, „diplomat nemá

nikdy kouřit“. Nu a je diplomacie snad živnost poctivá? Co ale řeknete faktu, že staří divochové američtí, kdykoli začala burácet bouř, hodili Velkému Duchu jen šnupec tabáku do povětří, načež každá bouř dřív či později skutečně se utišila. Musili bychom být zrovna zabedněni!

Šnupání je zlozvyk velmi starý, nalezáme jej již u Aztéků. Evropou se rozšířilo z Francie, „jako tak mnohá směšnost“. Krále Františka II. bolela často hlava, šňupal na radu své matky Kateřiny spaniol a to mu prý pomohlo. Pod záštitou dvoru Ludvíka XIV. a Pompadourky stalo se pak šnupání všeobecnou módou a v Seville nestačilo pracovat osmdesát mezky otáčených mlýnů na spaniolu. Nyní je všude po světě rozšířeno. U nás šnupe skoro každá babička žebračka, třeba jen z papírového kornoutu, a právě tak má v Brazílii každý otrok pikslu svou, třeba to byl jen uříznutý roh kravský. Mouřenín v severní Africe suší si tabákové listy na ohni a roztluče si je pak v hmoždíři, a v „africké“ nedávné výstavě pražské viděli jsme celé vyduté tykve, piksly to jižních Kafrů. Čínský copatý mandarin podává ze zdvořilosti právě tak pestrou tabákovou lahvičku svou nebo dutou skleněnou čočku, jako svou tabatěrku šosák český.

Piksly nyní nejsou už tak rozmanity, jak byly ještě před dvěma desetiletími. Nyní jsou kulaté sandavky nebo nízké rohové kufříky nebo kufříky stříbrné. Dřív to byly celé kufry z achátu, mramoru, lisované kůže, slonové kosti, plástě želví, celé balvany z lastur, celé almary z cedry — do desek cedrových kladli tabák šnupavý jako „spisy poetů, jako knihy krále Numy, hodny, aby se zachovaly pro věky“. Formy těch „duševních zbrojnic“ byly různé: soudek, přesýpací hodiny, roh prachovní, roh poštovní, kalamář, vejce, artyšoka, hruška, hlemýžď, tykev, lastura, pantofel, bota, velryba, sova, opice (nejčastěji „fabián“ čili pavián), mouřenín, siréna atd. Zlaté bývaly velmi uměly, vykládány drahokamy, s krásným emailem, mistrnými miniaturními malbami. Takové, naplněny dukáty, bývaly dary, jaké dávala knížata. Nyní to odbývají laciněji, řádem, křížkem. Z „politických příčin“ rozdávány piksly hojně. „Anglická vláda ještě roku 1818

oučtovala dolejší sněmovně 22 500 lib. št. jen za darované tabatěrky.“ Tenkrát také zakládali sobě milovníci zvláštní sbírky piksel. Po vídeňském básníku Castellim zbyla sbírka 800 kusů.

Různy jsou způsoby a pomůcky šnupáků po světě. Náš užívá dvou prstů. Obyvatel pohraničních západních hor českých vysype tabák ze skleněné lahvičky nejprv na hřbet ruky a pak teprv ruku zdvihne k nosu. Mouřenín šnupe pomocí drobnounké železné, jakoby ušní lžičky nebo štětičkou. Ženy Tambukiů (na předhoří Dobré naděje) užívají lžičky ze dřeva. Bochapinové (tamtéž) nasypou si prášku do dlaně. Betjuani (tamtéž) šnupou brkem nebo rákosem, divoši v Jižní Americe ptačími kostmi. Kafři nasypou si tabáku na svrchní pysk a vymrštují jej pak do výše. U lahvičky čínské je zátka zároveň lžičkou. Ostjaci, nacpavše si nos tabákem, zacpou jej pak lýčím.

Rozetřený tabák musí si nechat mnohé divné manželství líbit, „kvůli chuti“. Do slavného spaniolu dává se jemná hlína, ochr. Ašanti míchají tabák šnupavý se salmiakem. Betjuani s dřevěným popelem. Ostjaci s ostrými popely hub březových nebo osikových. V Jižní Americe leckde nešnupají ani „slabého“ tabáku, nýbrž „parice“, kterou si vetrou také do uší a do očí. Šálečky na roztření parice nosí všude s sebou. —

Ještě jen schází, aby všeobecně šnupaly dámy. Snad budou. Až jen bude zavedeno spalování mrtvol. Královna Artemisia sypala si popel z svého muže do nápoje a pochovala manžela tak v sobě. Snad se u nás stane, že mladá vdovička si manžela vyšnupe.

J M E N A

1875

Motto:

Nemůžem sobě přijít na jmeno.

P ř e d m l u v a

S pýchou povznášíme zase čelo, oko se silou jiskří, prsa volně dmou — zas jednou cítíme, že jsme něco zvláštního. Co jsme se natoužili, jakž dojemně jsem sám často naříkal: „Již také my jsme byli lidstva vojvodové na dráze pokroku, kéž opět v některém mravním a myšlenkovém směru udáváme celému světu tón, kéž opět jednou kráčíme v čele lidstva!“ — A stalo se! Dnes již jde jediný světem hlas: „Tak nadávat jak Čech neumí *nikdo!*“

Francouz zkazil lidstvo zmalátňující svou galantností, my lidstvu vrátili zas původní sílu sprostáctví. Rozehnali jsme mrak temných předsudků, že záleží něco na „dobrém jmenu“, že „jmeno“ je „jmění“. Dali jsme příklad vzorný, dobré jmeno škubem se sebe, s jednotlivců, s celého národa jako hračovinu s medvěda. Ať se jednotlivec a národ brání, chce-li! Ať, chce-li, pamatuje na zadní kola jako dobrý hospodář, ať se opatří pořádnou zásobou, celou řadou poctivých jmen, aby, když mu jich česká veřejnost několik ukradne, zbylo mu tedy alespoň jedno. Zkušenost denní ukázala, že dvou jmen, příjmi a křestního, je na nás trochu málo. Spotřeba dobrých jmen je u nás potěšitelně velká a můžeme směle doufat, že ještě značně vzroste. Sotvaže někdo dostane se nějak do české veřejnosti, již za okamžik vypadá jako motýl v rukou dítěte, pocuchaný, užmolený, umouněný. Jinde, u méně pokročilých národů, vydrží člověk s jediným dobrým jménem svým třeba až do smrti, u nás je s ním hotov, jen to kmitne.

Arci je možno, že lidstvo, ač nám zásluhy již upřítí nemůže, nebude nás následovat až zcela tam, kam my jsme dospěli v šlechetném ohni svém. Pak bychom musili kvůli rovnosti přec jenom zas hledět udržet si alespoň kousek poctivosti na svém jmenu. Také jsou snad i mezi námi lidé povahy slabší.

Těm dorostlým již není pomoci. Chtějí-li neb musí-li do veřejnosti, ať to činí pseudonymně — pseudonym je sice lež, ale copak nám v Čechách už záleží na trochu více lži! Ale rodičové nechť kvůli zabezpečení budoucnosti dávají ode dneška milým dítkám svým hned tedy raději celou řadu jmen. Pro ně píšu řádky následující, pro rodiče české, po příkladu pastora *F. O. Sticharta*, jenž rodičům německým vydal celý spis: „Wie soll unser Kind heissen?“ čili „Jak se má nazývat dítě naše?“ O vy rodičové dětí posud nenarozených, nic se mně neděkujte! Čtěte jen a uvažujte, míním to upřímně, jako bych byl sám otcem těch dětí vašich.

*Článek první, v němž se dokazuje,
že ani nejhoupější jméno nemá se dítěti
dát bez rozumu*

Ono se to rodí a rodiče mají z toho radost. Ale pokud to nemá jméno, je rodičům pořád, jako by nevěděli, cože vlastně mají. Honem to pošlou ke křtu, dají tomu jméno podle otce, podle kmotra, podle módy, podle lahodného zvuku, o význam se nestarají. A také to dítě vyrostě, ano i umře třeba, aniž by zvědělo, čím dle jména vlastně bylo na tom božím světě! Neboť — jakpak se může rodilý Pražák jmenovat *Cyprián*, totiž „na ostrově Cypru narozený“, jak chudý diurnista *Oldřich* čili „na statcích bohatý“, jakž děvče s krásným, zdravým očima *Cecilie* („slepá“) nebo holka černovlasá *Albina*. Kdo má být diurnistou, toho bych nazval přec ihned při křtu *Kašparem*, což znamená *písaře*, a každého rodilého Pražana *Thaumasiem*, t. j. „obdivuhodným“ bych taktéž pokřtil já, rodilý Pražan.

„Slavné jméno ukládá velkou povinnost,“ praví mudrc, a pak dodává: „Jsou mnozí lidé se slavnými jmeny, kteří proto přec nestojí za nic“ — totiž: nevyplnili povinnosti jmenem jim uložené. Ano, udílení vhodného jména je vskutku důležitější, než sobě lehkovážní rodičové myslí! Vždyť leží na člověku po celý život jeho. Tisíce lidí oženilo se jen proto dobře, že

měli nóbl jmeno. Ale nechodme tak daleko, jmeno ukazuje svou důležitost ihned, jakmile hoch vstoupí do školy. Ta milá, posměvavá mládež! Věčně bude pokřikovat „Kubo s mastnou hubou!“ — „Prokop, dokop!“ — „Matěji, Matěji, kozí bobky platějí!“ a každý Honza jí bude „hloupý“, každý Mojžíš „prkenný“, Tomáš vždy „nevěřící“. Ano i Martin je kritické myslí její vždycky hlup, ale Martin znamená *hrdinu*, a pak je z toho pračka a to je dobře.

„Nomen — omen,“ říká latiník, který tím ale velmi často nemívá pravdu. Málokdy se „jmeno“ a „muž“ hodí dohromady. Málokdy alespoň tak dobře jak u našeho upáleného *Jeronyma*, což znamená „muže se svatým jmenem“, nebo u makedonského *Alexandra* („muž zbrojný“) nebo u francouzského spisovatele *Huga* („duchaplný“). Náš pronásledovaný Smetana na př. se jmenuje *Bedřich* a je to satira, neboť *Bedřich* znamená muže, který „následkem mírnosti své povahy zbohatnul“. V Čechách kopán, ve Švédsku vysoce ctěn, měl by se Smetana jmenovat *Norbert* („na severu slavný“).

Je známo, že v zeměpisu jsou mnohá jmena prakomická. Skládají se ze dvou i tří jmen, ale každé z nich říká zcela totéž. Takž *Marmora* či Bílé moře: *mare* je zrovna tolik co *morja*, a když Němec řekne docela své „*Marmorameer*“, je v tom třikráte moře. Právě tak se ale křtí. Statkář pan *Holub* jmenuje se *Jonáš*, po hebrejsku zase „*ho!ub*“. Inženýr pan *Sluníčko* nazývá se *Simson* a „*simson*“ je zase jen „*sluníčko*“. Redaktor pan *Šťastný* jmenuje se *Alfons*, to jest zase „*šťastný*“, a tak by se mohl jmenovat ještě *Benjamin* a *Makarius* a *Beatus* a byl by pětkrát šťastný. Ale to je tuze moc na jediného člověka.

Pan farář zcela klidně někoho pokřtí na dvě jmena, na *Karel* a *Ondřej*, třeba znamenala totéž („*udatný*“). Nebo na *Albinu* a *Blanku*. Nebo na *Jana* („*bohem daný*“) a *Bohdana*. A Jan je totéž co *Bohdan* a totéž co *Theodosius*, co *Matěj*, co *Adeodatus*, co *Theodor*, co *Dorotheus*, co *Fedor*, co *Jonathan*, samí „*božídárkové*“. Arci, někdy vypadají taková z rozličných jazyků vzatá, zcela stejně ale významná jmena velmi nevině vzdálená od sebe, jako *Bohumil* a — *Hamilkar*, *Be-*

nedikt („požehnaný“) a — *Baruch, Adam* („muž ze země“) a — *Ajax, Antonín* („muž chválený“) a — *Jidáš*, ale k čemu-pak je učenost na světě?

Čtem a vyslovujem jména a nemyslíme sobě praničeho přítom. Nevíme v tom okamžiku jich významu — snad bychom se někdy, z vrozené nám skromnosti, ani víc jimi nepodepsali. Několik příkladů:

Adolf znamená „ušlechtilého pomocníka“,

Alois — „znamenitého hrdinu“,

Antonín — „muže chvály hodného“,

Bernard — „muže jak medvěd silného“,

Erazim — „muže milovaného“,

Ferdinand — „podnikavého cestovatele“,

Josef — „muže dodatečného“, „přidaného“,

Julius — „muže mladého“,

Kajetán — „v městě Gaetě narozeného“ atd.; tedy:

Chvály hodný Puchmýr,

Bohem daný, milovaný Vocol,

Jak medvěd silný Guldener,

Ušlechtilý pomocník Heyduk,

Znamenitý hrdina Vojtěch Šembera,

Dodatečný, v Gaetě narozený Tyl,

konečně kněhkupecká firma: „Mladý Grégr a podnikavý cestovatel Dattel“, u kteréžto firmy— ale vždyť se to beztoho ví, kde vycházejí jen dobré věci!

*Článek druhý, v němž starý mládenec
hubuje na nezkušené rodiče, že svým
dětem dávají jména tak divná*

Kněži jsou u nás při křtech nepotřebně na závalu. Jak jim nezní jméno dosti křesťansky, ihned je zcela zamítnou, nebo je strčí alespoň do druhé řady a na první místo poručí sobě nějaké „bohumilejší“. Ovšem nejsou stejní, nejsou všichni jako onen velebníček, který rozhodně žádal, aby se každé dítě křtilo jménem *Kristián* („křesťan“). Nikdo nepochopí, co lze

namítati proti jmenům třeba fantastickým, jen když rozumného, mravného významu, tím méně pak co lze vůbec namítati proti jmenům skutečným, tím neb oním příkladným velikánem proslaveným. Beřem nyní svá jmena ze všech konců světa, z historie slovanské i německé, ze staré Hellady i z Persie, z Říma, Gallie, ze Španěl, Skotska, odevšud. Jen jmena biblická vyšla velmi již z módy, ač bývala oblíbená. Škoda jich — může-li pak být pro člověka jmena příhodnějšího než na př. *Abel* („pomíjejnost“)! Některá z nich, ač významem velmi krásná, kvůli historii biblické nevešla nikdy v praxi, jako *Absalom* („otec míru“), *Ahasver* („mocný vůdce“), *Herodes* („muž výtečný“), *Jidáš* („muž chválený“), *Kain* („od boha vyzískaný“) atd.

Když již volí se jmeno, raděj hezčí, významnější a hlubší než nepěkné a hluché! Dost nepěknosti máme již na svých novočeských příjměních, Kulhavých a Šilhavých, Tlustých, Suchých a podobných. Nepěkným příjměním arci se těšili a těší i členové národů jiných a některá z nich dostala se až i do našeho kalendáře. Příliš pěkná přec nejsou na př. jmena řecká jako *Xantippa* („hnědá kobyla“) nebo *Pachomias* („tlustý“) nebo *Sabas* („muž, který mnoho pije“). Aniž hebrejské *Jakob* („muž držící se za patu“). Aniž celá řada jmen latinských jako *Agrippa* („narozený nohama napřed“), *Brutus* („hloupý“), *Caesar* („z matčina těla vyříznutý“), *Claudius* („kulhavý“), *Crassus* („tlustý“), *Lentulus* („líný“) a p.

Pastor Stichart zdržuje se nejen nad tím, že křesťanským dětem dávají se jmena čistě pohanská, jako *Heliodor* („dar slunce“, jmeno prý tedy jen pro Peršana, klanícího se slunci co bohu) nebo *Isidora* („dar bohyně Isis“ — staroegyptské), ale horlí i proti tomu, že prý se dávají nemluvňatům jmena, která nesouhlasí „se společenským jich stavem“. Jakpak prý se může nazvat syn prostého měšťana *Alcibiades* („samovládce“, vlastně „násilím vládnoucí“, „tyran“) nebo jak přichází k tomu dcerka vznešených rodičů, aby se nazývala *Kamilou* („služkou“) nebo *Georginou* („pole vzdělávající“)! To by bylo pravidlo velmi pěkné! Pak by jen syn perského šacha směl se nazývati *Pankrác* („všem vládnoucí“), syn mocnářův

Gustav („majestátní“), syn neobmezeného vládce *Baltazar* („kníže Bálův“ [vrchního babylonského boha], tedy as snad tolik co „z boží milosti“), syn králův *Blažej* (*Blasius*, *Basilus* — „královský“), syn aristokratův *Boroměj* („ze slavného rodu“), syn šlechticův *Evžen* („urozený“), syn pánův *Kyřil* („mladý pán“), syn bohatcův *Richard* („bohatstvím silný“), syn sedlákův *Dimitrij* nebo *Jiří* nebo *Omar* (vesměs „rolník“), syn dělníkův, když je hřmotný, *Demosthenes* („síla lidu“) a p.

Ovšem, *chce-li* otec stav svůj mermomocí zvěčnit jmenem synka svého, spánembohem! Advokát nechť pojmenuje synka *Eduardem* („právním zástupcem“), písař *Kašparem*, muzikant *Pipinem* („flautistou“), námořník *Pelagiem* („moře znalým“), přívozník *Remigiem* („veslařem“), rybář *Mojžíšem* („z vody vytaženým“), mostecký mýtný *Pontiem* („mosteckým“), střelec *Gervazem* („dobrým střelcem“), lesník *Silvestrem* („mužem z lesa“), hajný *Lukášem* („v háji narozeným“), zahradník *Hortensiem* (zas „zahradníkem“), portýr *Januariem* („hlídačem dveří“), fiakrista *Hypolitem* („koně odvazujícím“). Krásně se arci bude vyjímat „právní zástupce“ v plenkách. Ale ten Eduardek nebude mnohem směšnější než v plenkách:

Bonifác — „dobrodinec“,

Kato — „mudrc“,

Klemens — „milostivý“,

Honorius — „ctěný“,

Leopold — „udatný jako lev“,

Rajmund — „radou svou ochrany poskytující“,

Robert — „slávou ozářený“,

Šebastián — „ctihodný“ nebo

Vavřinec — „vavřínem korunovaný“.

Copak má myslivý člověk říci, když vidí v kolébce půl lokte dlouhého *Fabricia*, „muže pracujícího u kováře“? Nebo čtrnáctidenního *Kiliána* („starouška“) a třídenního *Arnolda*, „starého orla“? Nemusí člověk k otci, jenž synka dal nazvat *Divíšem* (*Dionysem*, „Bakchovi věnovaným“), promluvit káravě: „Ale muži, načpak ubíráš dítěti všechno sebeurčení,

vždyť on se stane pijákem beztoho sám!“ A když X Y nazve své dítě *Fabiánem*, to jest „náležejícím někde kterémukoliv milovníku fízol“, není to krvavá urážka pro „věrnou“ ženu?

Článek třetí, v němž starý mládenec dává nezkušeným rodičům některé tuze dobré rady

Nejlíp by bylo udělat si napřed plán, kolikže bude z manželství dětí, kolik z nich děvčat a kolik kluků, a pak dle toho plánu na svět přicházející křtít, aby ze jmen jich byl krásný rodinný věnec. Pak bych také radil, když sobě někdo umíní mít dvojčata, aby měl vždy dvojčata kluky: z dcerky je jen malá radost a ani deset malých radostí nedělají dohromady jednu radost velkou; z kluka je ale hned velká radost a pak se tedy zdvojnásobí. Že ale není lze očekávat, aby každý dovedl učinit sobě řádný rozpočet ihned v noc po svatbě, radím, jak následuje, a zůstane vše při rozumu.

Měříme život svůj a život celého lidstva podle času. Ejhle pokyn! Proč by se prvorozenec nejmenoval *Primus* („první“) a následující pak *Sekundus* („druhý“)? Proč osmý ne *Okta-vus*, a přišel-li tento co dvojče na svět, proč by se bratr jeho nejmenoval *Oktavianus* („k Oktávovi patřící“)? Pro dvojče vůbec nejlíp arci se hodí *Tomáš* („dvojče“) a bratříček jeho může se tedy nazvat *Tomasius* („k Tomáši patřící“); že by ale v rodině při volání individuí těch mohly pro podobu jmen pak povstat omyly, jmenujž se bratr českého Tomáše *Řehoř*, protože spojuje jména ta česká příslovná píseň říká: „Březen Tomáše vzal k sobě říká: musím míti i Řehoře.“ Když manželství dlouho bylo bezdětné a konečně přec se do něho něco maličkého nadrobí, jmenujž se to *Bonaventura* („vítaný“). Když z bezdětnosti byla vzešla již fadésa, tedy *Zeno* („oživující“), když dospělo až k hádkám, tedy *Kazimír* (což neznamená muže, který mír kazí, nébrž „který jej káže“). Je-li dětí už chválabohu a neočekává se už pražádné a ono přijde přec, je jediné jméno pro ně *Josef* („dodatečný“).

Přijde-li pak ale ještě jedno, budiž název jeho *Emanuel* čili „pánbůh s námi!“

Někdy prý se také děje, že otec při porodu kroutí hlavou a prohlíží své poznámky v kalendáři, jako by nevěděl, odkud najednou atd. Nazvi pak otec křesťan synka *Donátem* („darovaným“) nebo *Kyriákem* („pánubohu náležejícím“)! V nejpochybnějším případě ale *Daniel*, totiž „bůh jest soudce!“ — A někdy bývají při porodu případy zvláštní, jež arci dovoleno vyznačit jmenem. Klukovi se třeba najednou zlíbí narodit se za ranních červánků — dobrá, jmenujž se tedy *Lucián* („ráno narozený“)! Nebo matka při porodu zemře, synek zůstane živ; pak je pro něho nejkrásnější a nejpoetičtější jméno *Achilles* („truchlící“).

Také zcela rozumno je pojmenovati kluka dle těla a tělesných vlastností jeho. Tedy na př. *Max* („největší“), *Pavel* („malý“), *Longinus* („dlouhý“), *Petr* („jak skála pevný“ — nadělaného [naváleného] masa, jak se říká), *Valentin* („silný“), *Bertram* („silou svou slavný“), *Tadeáš* („silná prsa mající“), *Alba* („bílý“), *Albinus* („bělavý“), *Bruno* („hnědý“), *Rufus* („zrzavý“ — také *Ignác*, t. j. „ohnivý“), *Adam* („červenavý“ — z červené hlíny udělaný), *Kryšpín* („kudrna“), *Xaver* („lesknoucí se“) atd.

A velmi rozumno je neběžet s hloupým klukem hned ke křtu, nýbrž trochu posečkat, až jaký bude. Když pěkně roste, dej se mu jméno *Krescens* („rostoucí“) nebo *Prokop* („pokračující“), když přestál dobře nějakou nemoc, tedy *Anastasius* („opět vstalý“). Když je hodný, tedy *Urban* („způsobilý“), *Emil* („zdvořilý“), *Agathon* („dobrý“); když je v potřebách svých mírný, tedy *Modestus* („skromný“), když je žrout, *Oskar* („žádostivý“). Je-li úsměvný, jmenuj se *Hilarius* („veselý“) nebo *Izák* („ono se to směje“); když se škaredí, zas *Arnošt* („opravdový“) nebo *Severus* („přísný“) a *Severinus*. Když je pořádný řvoun, takže při jeho křiku až vodní kadečka venku na chodbě dostává píchání uší, jmenuj se *Edmund* („ušlechtilý řečník“) nebo *Adonis* („zpěvák“) nebo *Apollonius* („věnující se Apollovi, bohu zpěvu“) nebo *Chrysostomus* („zlatouústý“). Navyká-li sobě dobýti a vynutiti

všeho tím křikem, hodí se pro něj krásné jméno *Vilém* (Wilhelm = „dessen Wille sein Helm ist“). Některé dítě oblíbí sobě křiklavé výrazy svého žalu okrašlovati tak zvanými otevřehubskými pausami. Nasadí totiž, narazí, ústa zůstanou dokořán odevřena — napočítáš klidně dvacet a teď vši silou nabraného dechu kniko-vzkřikne jednou, dvakrát, desetkrát, že — no že! Pro takové vynikající dítě hodí se jméno *Agamemnon* („vytrvalostí svou obdivuhodný“).

Takto arci je dovoleno zvláště matce, aby synka svého našla býti *Davidem* („milovaným“) nebo *Amarantem* („věčně se skvoucím, překrásným“) nebo *Bertoldem* („skvostně ozářeným“) nebo jakkoli. Ale ať mu dá jméno ještě jiné, aby později užíval tohoto, když prvnější se snad neosvědčí.

Teď se na českém venkově křtí nejvíc Antonín a Josef, Jan a František, Václav a Prokop. Z města znenáhla se tam stěhují Gustav, Adolf, *Otakar* („bohatství žádostivý“) a p. Ovšem, jak krásné by bylo, kdyby čeští rodičové sahalí nejčastěji k dobře zčeštěným nebo zcela českým jmenům, jichž významu rozumí každý ihned, jakmile byla vyslovena! Můžem ovšem bráti také od ostatních Slovanů jména významná, jako *Olga* („šťastná“), *Bodo* („hrdina“) nebo poslovanštělé *Ilija*, což by snad spíše oblíby došlo než původní Eliáš („bohabojný“). Jak prostě, srozumitelně a krásně zní ale naše *Ludmila* nebo *Bohumil*, *Bohumír*, *Jaromír*, *Jaroslav*, *Vítězslav*, *Vladivoj*, *Vojtěch*, *Vesna*, *Lada*, *Milada*, *Jarmila* a p. A co máme starých krásných jmen, jako *Radim* (otec sv. Vojtěcha), *Záboj*, *Slavoj* — viz Kralodvorský rukopis!

Podotýkám zde ihned, že neočekávám, že česká maminka dá dcerku svou pokřtít na př. *Meluzinou*, ač je to jméno významem krásné („zpěvu milovná“), a že také nebudu ani přespříliš překvapen, když ještě za deset let v Čechách žádné děvče se nepojmenuje *Morana*, *Bába-Sudička* nebo *Ježibaba*.

Obdrželi jsme přípis:

„Slavná redakce!

Feuilleton Národních listů přinesl některé články o *jmenech*. Byly to články *tři* a v žádném z nich skoro ani muku o *jmenech ženských*! Patrná v tom schválnost. Již dávno a vůbec se pozoruje, že redaktor vašeho feuilletonu ubližuje pohlaví slabšímu, a má-li příležitost dost malou, že žádného vtipu nezamlčí. To zde ale, že najednou chtěl *celé* četné pohlaví ženské jaksi umlčet, to je již čirou urážkou. Nehodlám mlčet, hodlám to napravit. Zasílám tedy několik řádek o významu jmen ženských, žádaje za laskavé uveřejnění. Ale, prosím, račte to otisknout, aniž byste pana redaktora feuilletonu svého o tom dříve zpravili. Kdo ví, zdali by nepřipsal nějaké poznámky, jakých sobě nepřēju.“

Milerádi vyhověli jsme spravedlivému přání pana zasílatele. Odevzdali jsme článku redaktoru svého feuilletonu s výslovným podotknutím, že o článku tom nemá on jako ničeho vědět. A také vskutku: — otiskuje jej zde beze všech poznámek, jakož každý pozorlivý čtenář spatřuje sám.

Jmena ženská

Přiznávám se, že jsem rozhodný ctitel žen. Přiznávám se k učení těch, kteří tvrdí, že život stojí jen kvůli ženám za to, abychom jej žili. Věřím básníkovi tvrdícímu, že když pánbůh stvořil ženu, trnul sám obdivem. Zpívám z plného srdce s básníkem druhým, že „žena je krásnější než nebe, čistší než slunce, ušlechtilejší a vznešenější než všechna poesie“.

Nejsem ovšem v obdivu svém slep, připouštím, že i žena může být podrobena nějaké malé, zcela malinké chybičce, ale spravedlivosti jasná! cožpak žádáme od zlaté hvězdy na nebi nějakou copatou morálku? Ano — abych dokázal bezmeznou neustrannost svou — já připouštím i, že vskutku žije nyní jistá žena zlá, ale ta je již provdána, zeptejte se kteréhokoli manžela. Mně je každá, každá žena *Marketou* („perlou“) a mužští jsou mně jen drsnou skořepinou kolem ní.

Bůh sází ženy na cestu našeho života jako hvězdy na oblohu: od něho mají svůj lesk, svou krásu, ba i luzná svá jmena. Proto přísáhám na to, že nechtě jméno ženy je sebepyšnější, je vždy opodstatněné, pravdivé. Jména *Ambrosia* („božská“), *Augusta* a *Asta* („vznešená“), *Berta* („skvostná“), *Ida* („výtečná“), *Serafina* („andělská“) nejsou prázdným jen zvukem, zajisté ne! Vsázím své hrdlo, že každá *Anna* je „líbezná“, každá *Amaranta* že je „stokrásou“, *Eutalia* a *Flora* že jsou jako květ, *Rosa*, *Růžena*, *Rosalie*, *Rosamunda* samé růže a *Zuzana* že je vskutku „lilie“. Právě tak jako *Albina* a *Bianka* a *Helena* musí být blondýnami, jako zas „černa“ je *Melania* nebo *Tekla*. A tlačí-li se na plesu kolem dívčiny hodně mnoho ctitelů, to je jistě *Brigita*, totiž „mající mnoho uchazečů“, nebo *Tereza*, „lovkyně“.

Zákon je zákon. Žena emancipovaná je *Františkou* („volnou“), učená *Scholastikou* („přítelkyní věd“), spisovatelka *Klárkou* („slavnou“) nebo *Hubertinou* („duchaplnou“), básnířka *Apollonií* nebo *Laurou* nebo *Atanasií* („nesmrtelnou“).

Zákon je zákon, opakuju to. Sic by nebylo zde tolik *Marií* čili „trpkých“, rozuměj nehodností, zradou a nevděkem mužů roztrpčených. O to, jaké jméno mají rodiče a kmotři dát dívce při křtu, netřeba se mnoho starat, vnuknutí přijde shora. Musíme na ženská jména hledět s neobmezenou důvěrou; jméno je křiklavým jaksi upozorněním, kdo chce být hluch, nechtě přičítá následky samu sobě. Vzal-li si někdo *Martu* („paní v domě“), nechtěj pak panovat sám; má-li *Marcelinu* („kladívkovou“), nediv se teprv, že klepá. Má-li ženu nevěrnou, dobrá, proč si nevzal *Petronku* („jak skálu pevnou“) nebo *Konstantinu* („stálou“). Poznají-li, že už před

svatbou — mu byla nevěrna, dobře tak, proč si nevzal jinou, nějakou *Aretinu* („ctnostnou“) nebo *Anežku* (Agnes = jehňátko), *Arnobii* („jak jehně žijící“) nebo *Kateřinu* („čistou“, „mravnou“*). Je-li od ženy své docela bit, zajisté má ženu *Anselmu* („vojenskou“) nebo *Bernardinu* („jak medvěd silnou“), *Karlu* („mužnou“), *Kornelii* („ozbrojenou“), *Firmianu* („silnou“), *Gertrud* („vládnoucí kopím“), *Hedviku* („vznesenou bojovnici“) nebo *Kunigundu* („smělou bojovnici“). Vina je vždy jen na muži.

Jsem veskrz proniknut pravdou svých slov. Hodlám změnit dočasný svůj stav mládenecký, vyměnit jej za nezkalenou slast manželskou. Volím cestu, „která není více zcela neobyčejna“, a dávám se do novin.

Ctěné svobodné dámy české!

Hledám *Adolfinu* („pomocnici ušlechtilou“), aby se stala života mého *Adou* („okrasou“). Požadavky mé jsou skromny.

Co se týče tělesných vlastností, je mně to jedno, je-li *Ela* („velká“) nebo *Pavla* či *Zorajda* („malá“), přál bych si ale, aby byla *Kolma* („krásnovlasá“) a *Komala* („krásnobrvá“). Co do krásy nežádám si právě žádné *Narcisy* („omamující“) nebo *Xaverie* či *Agavy* („lesknoucí se“); přál bych si, aby její krása byla „z těch tichých“, aby byla *Selenou* („jako měsíc“) nebo aby byla aspoň rozhodně líbezna a příjemna, tedy *Alma* nebo *Amanda*, *Amata*, *Amoena*, *Arabela*, *Karitas* nebo *Dagmar*. Ovšem *Eustathia* („zdráva“) musí být.

Vcelku si přeju, aby má žena byla *Glyceria* („sladká“), dále chci, aby byla *Kordulou* („srdečnou“), *Konstantinou* („stálou“), *Petronkou* („věrnou“) a *Graciánou* („vděčnou“ za to, že dostane takového muže). Rozumí se samo sebou, že má žena musí být také *Klementina* („jemná“), *Irena* („mírná“), *Paciána* („trpělivá“) a *Agata* („dobrá“). Co do letory, do rozumu atd. nemusí být právě *Tranquilou* („tichou“) nebo docela *Zefirinou*, ale také nemá být příliš *Emilií* nebo *Eulalií*

* Den sv. Kateřiny připadá na 25. listopadu. „Dnem tím světívala se někdy jakási slavnost panenská, jejíž stopy u nás v hojných toliko bálech najdeš,“ dí Hanuš ve svém Kalendáři bájeslovném.

(„výmluvnou“); nemusí být také ani *Ernestinou* („opravdovou“), ani zas zrovna *Eustachií* a *Finetou* („vtipnou“), ať má ze všeho něco a je vůbec žena *Žofie* („moudrá“) a *Efrozina* nebo *Leticia* nebo *Serena* („veselá“).

V domácnosti musí být *Emou* („včelou“) a *Amalií* („pracovitou“). Poněvadž bych tuze rád několikanásobným otcem byl, vezmu si jen *Zenobii* („plnou života“) a *Benediktu* („požehnanou“).

Peněz nemám, mou ženou může se tedy stát jen *Jindřiška* („nesoucí velké věno“) a *Oldřiška* („bohatá na statky“). Abych pak také já něčeho z její peněz užil, musí být žena zároveň *Polydora* („štědrá“).

Nalezá-li se někde nějaká dívka podobná a chce-li mně být tedy *Eleonorou* („milosrdnou“), ručím jí za to, že bude *Beata* („šťastná“).

Prosím o bližší adresu.

